

Mokslo Lietuva

JŪRŲ KAPITONO BRONIAUS KRIKŠTOPAIČIO 110-OSIOMS METINĖMS ■ 6, 7 p.

PLAGIATO PREVENCIJOS APKLAUSOS REZULTATAI ■ 9 p.

ARTĖJANT TARIŲ

METAMS ■ 3 p.

■ p. 2, 3 Lietuvos žemės ūkio sėkmės ženklai

■ p. 4, 5 Birutė Galdikas – oranžinių „miško žmonių“ globėja

Nr. 22 (488)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

*Su Šventomis Kalėdomis!
Tegu kiekvieno namus aplanko šviesa ir ramybė, o krūtinę
užpildo pasitenkinimas atliktais darbais!*

Gedimino Zemicko nuotrauka

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

STIPRYBĖS ŽENKLAI

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIUI – MOKSLO IR NAUJAUSIŲ

Pabaiga, pradžia Nr. 21

Lapkričio 21 d. Lietuvos mokslų akademijos rūmuose vykusioje Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijoje kalbinome Lietuvos žemės ūkio ministrą Kazį STARKEVIČIŲ. Tačiau laikas bėga labai greitai, ir antroje pokalbio dalyje tą patį pašnekovą pristatome jau kaip Lietuvos Respublikos Seimo naujos kadencijos narį. Pirmas kartas Lietuvos žemės ūkio ministerijos istorijoje, kai savo kadenciją baigęs ministras neatsiduria „už borto“, bet ir toliau gali turėti veiksmingos įtakos valstybės žemės ūkio politikai. Pareigos keičiasi, bet veiklos esmė ta pati – šalies žemės ūkio reikalai, kuriems aptarti ir skirtas šis pašnekesys.

Besaikio vartojimo pasekmės

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Seimo nary, per praėjusį pokalbį minėjome, kad šiandieninis ūkininkas turi nuolat galvoti apie savo veiklos saugiklius, vaizdžiai tariant, reikia turėti užsiauginus lašinių juodai dienas. Visą užkrauti tik ant ūkininko pečių irgi neteisinga, nes valstybė, tikrai valstybės vyrai, juk taip pat turi galvoti, kaip tam ūkininkui padėti užsitikrinti saugiklius savo veiklai. Nepaslaptis, kad ir finansinės krizės pasaulyje yra tam tikros sąmoningos veiklos rezultatas – bankų, oligarchų ar kitų kartais neaiškių struktūrų.

Kazys Starkevičius. Globaliai žiūrint, taip ir yra. Dėl per didelio regulavimo, arba dėl visiško neregulavimo taip kartsykais atsitinka. Ir didžioji Pasaulinė ekonominė krizė (Didžioji depresija) 1929–1932 m., ir mūsų pastarųjų metų krizė prasidėjo JAV, o jos sukelta banga paveikė visą pasaulį. Kaip to išvengti? Vargu ar pavyks, bet kiekviena šalis privalo rūpintis tam tikrais saugikliais, padėsiančiais krizės padarinius amortizuoti, sušvelninti. Svarbu turėti sukauptų krizinių fondų lėšų. Estai turėjo 10 mlrd. eurų krizinį fondą, todėl jiems pavyko krizę įveikti lengviau. Lietuva tokio fondo neturėjo, o turėtas lėšas pravalgė, nes skatino vartojimą, todėl mus krizė paveikė smarkiau.

Laimei, su krize pavyko gana sėkmingai susidoroti, todėl neturime tokių padarinių kaip Pietų Europos šalys – Graikija, Ispanija, Portugalija. Vargu ar šiandien norėtume būti „Šiaurės Atėnais“ krizę patiriančių dabartinių Atėnų pavyzdžiu. Lietuva yra darbščių žmonių šalis, iš senovės Atėnų semiamės įkvėpimo kaip iš aukštos kultūros miesto, mokslo ir menų Europoje pavyzdžio, bet dabartinių finansinių ir ekonominių sunkumų, kuriuos patiria graikai, mes nenorime.

ML. Be vartojimo ekonomika sustotų, nefunkcionuotų. Besaikis vartojimas vėlgi artina pragaištį. Tai kaip tą optimumą pasiekti? Gal iš senovės graikų būtų galima pasimokyti, kaip siekti aukso vidurio, saiko ir būtinybės darnos, kuri ir sudaro harmoniją. Ko gero, tinka ne vien menams ir architektūrai, bet ir ekonomikai?

K. Starkevičius. Manau, kad LR 15-oji vyriausybė, kuriai vadovavo premjeras Andrius Kubilius, elgėsi teisingai. Mums teko mažinti administravimo kaštus, ką ir darėme. Jeigu būtume paleidę į vartojimą didžiulį pinigų kiekį, kaip darė prieš tai buvusi vyriausybė, tai būtume sukėlę milžinišką infliaciją. Šalys, pasirinkusios vartojimo didinimą, šiandien jaučia sunkias krizės pasekmes. Jos laiku nesiėmė

LR Seimo narys Kazys Starkevičius interviu „Mokslo Lietuvai“ metu

tų priemonių, kurių ėmėsi Lietuvos 15-oji vyriausybė. Mums teko mažinti valstybės tarnautojų darbo užmokesčių, laikinai sumažinti pensijas, imtis ir kitų ryžtingų priemonių. Graikai dabar tą patį priversti daryti.

ML. Graikai ne Lietuvos žmonės, kurie įpratę prie visokių kataklizmų. Matome, kas darosi Graikijos gatvėse.

K. Starkevičius. Jeigu graikai būtų anksčiau susirūpinę, jų valstybė nesiristų bankroto link ir gatvėse tikriausiai būtų ramu. Bet graikai ir toliau mano, kad ES turtingos šalys, pirmiausia Vokietija ir Prancūzija, ir toliau juos turi maitinti, skirti subsidijas. Tos šalys taip pat surištos, nes yra daug investavusios į įvairias Graikijos sritis. Pavyzdys, kaip besaikis vartojimas, nepagrįstas ekonomiškai, sukelia labai sudėtingas pasekmes.

Kaip spartintas Lietuvos žemės ūkio sektoriaus augimas

K. Starkevičius. Baltijos šalys rodamos pavyzdžiu, kaip reikia tvarkytis su krize. Patvirtinimas, kad Lietuvos 15-osios vyriausybės vykdyta politika buvo teisinga. Kai ši vyriausybė

2008 m. pradėjo darbą, oponentai vienu balsu šaukė, kad jokios krizės nėra, tai mūsų išsivystymas. Nors nereikėjo būti dideliu ekonomikos žinovu, kad matytum, jog ekonomikos perkaitimas jau buvo pasiekęs labai pavojingą lygį. Apie tai signalizavo ir kitų šalių ekonomikos ekspertai, bet jų nenorėta girdėti.

ML. Turime scenarijų, kai partiniai interesai tampa svarbesni už valstybės reikalus. O juk dar yra oligarchų, klanų interesai. Kas darytina, kad įvairių politinių ir ekonominių jėgų dažna įkaitė Lietuvos valstybė galutinai nevirstų bananine respublika? Ar turime tokių svertų ir apsaugos priemonių? Dabar jau klausiu Jūsų ne kaip ministro, bet naujos kadencijos Seimo nario.

K. Starkevičius. Atsakyti, remdamasis savo, kaip buvusio ministro, patirtimi. Jau minėjau, kad 15-ajai vyriausybei pradėjus darbą, ekonomikos nuopuolis Lietuvoje buvo pasiekęs 15 proc. ribą. Tais metais tik žemės ūkis ir buvo tas garvežys, tempęs pirmyn šalies ekonomiką. Kaip tuos 1,6 proc. augimo žemės ūkio sektoriuje pasiekėme? Supaprastiname paramos sistemą ūkininkams, buvo paskatintos investicijos į gamybos priemonių atnaujinimą, naujų technologijų diegimą. Bankai tuo metu nebuvo mūsų draugai, bet prie Paskolų garantijų fondo numatėme 450 mln. Lt skirti paskoloms (75 proc. lėšų iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir 25 proc. iš nacionalinio biudžeto). Paskelbėme konkursą bankams, kurie norėtų dalyvauti tuos pinigus įsisavinant, bet nustatėme jiems maržą ne didesnę kaip 3 proc. palūkanų eurais ir ne didesnę kaip 6 proc. litais. Sutartis pasirašėme su aštuoniais bankais. Priminsiu, kad tuo metu bankai siūlė ūkininkams paskolas už 15 proc. palūkanas litais ir apie 10 proc. eurais. Mes sugebėjome numušti palūkanas, o pasekmė – gero kai šoktelėjęs į priekį net krizės metais Lietuvos žemės ūkio sektorius.

Pagrindai padėti, bet ar jais bus pasinaudota

ML. Lietuvos politinio gyvenimo areną atėjo buvusios opozicinės jėgos, vadinas, tauta ne visai adekvačiai suprato 15-osios vyriausybės sprendimus. Šiuo atveju neturiu mintyje sprendimų, kurių buvo imtasi žemės ūkio sektoriuje. Buvusi opozicija nuolat kritikavo 15-osios vyriausybės ekonominę politiką, o dabar pati atėjo į valdžią. Ar neatsitiks taip, kad padarę žingsnį pirmyn, žengsime du žingsnius atgal? Kaip Jūs vertinate iš jau dabartinio opozicionieriaus Seime pozicijų?

K. Starkevičius. Tikiuosi, kad taip neatsitiks. Dabar Lietuvos ekonomika viena iš sparčiausiai augančių Europos Sąjungoje. Situacija gerėja ir tai teikia vilčių naujos, 16-osios Vyriausybės veiklai ir visai šaliai. Naujoji Vyriausybė turi šias palankias aplinkybes protingai panaudoti.

Tačiau prieš rinkimus buvo tiek pridalyta gražių pažadų, kurių realiai nepavyks įvykdyti ir tą naująją Vyriausybę labai greitai teks pripažinti. Akivaizdu, kad jau bandoma visaip sukurti nuo tų išdalytų nerealių pažadų vykdymo. Naujasis premjeras Algirdas Butkevičius kalba, kad žemės ūkyje reikia skatinti galutinio produkto sukūrimą, auginti daugiau galvijų ir kitų gyvulių, nes mes negauname tokių didelių tiesioginių išmokų, kokias gauna ES šalių senbuvių ūkininkai. Taip galime gauti papildomas nacionalines išmokas, mokėti papildomai už kvotinį pieną ir stiprinti pieno sektorių, o tai labai svarbu. Taip pat galime papildomai mokėti ūkininkams už mėšinių gyvulių auginimą, nes tik taip galima padidinti jų konkurencingumą. Būtent tokią sistemą mes ir siekėme įgyvendinti savo žemės ūkio politikoje.

Dabar naujosios Vyriausybės laukia pirmas testas. Mūsų pasiūlytame projekte, kuris dabar iš Seimo grįžta A. Butkevičiaus vadovaujama Vyriausybei, numatytos paramos ūkininkams lėšos – 117 mln. Lt. Ūkininkams buvo

duotas pažadas, pažiūrėsime, kaip veiks naujoji Vyriausybė. Pagrindai padėti, bet kai atėjusieji į valdžią reikia juos vykdyti, kartais ieškoma visokių būdų, kaip išpareigojimų atsikratyti. To neturėtų būti.

Nuogaštai yra dėl ko

ML. Ar ne per anksti pradėta nuogaštai? Duokime 16-ajai Vyriausybei pradėti darbą, įsibėgėti, paskui vertinsime. Juk pasaulyje įprastas geras tonas reikalauja šimtą dienų leisti naujai vyriausybei dirbti jos nekritikuojant.

K. Starkevičius. Pasakysiu, kas kelia nerimą. Štai kad ir minimalaus darbo užmokesčio pakėlimo peripetijos. Reikia pradėti nuo savęs, įvertinti, kiek tu moki savo darbuotojams privačiam sektoriuje. Kai kurie iš privataus verslo atėję į politiką mėto pažadus valstybės mastu, bet savo įmonėse kažin kodėl to minimalaus darbo užmokesčio neskuba kelti. Viktoro Uspaskicho įmonių darbo užmokesčio minimumo vidurkis apie 850 Lt, o jis kalba apie šalies minimalaus darbo užmokesčio vidurkį 1500 Lt.

ML. Aiškina, kad jie yra sistemos dalis ir jeigu kels darbo užmokesčių vienoje atskirai paimtoje bendrovėje, tai ji neatlaikys konkurencijos.

K. Starkevičius. Tai kodėl kiti gali ir moka daugiau? Manau, kad naujoji koalicija dar turės atsiprašyti Lietuvos žmonių už pažadus, kurie tebuvo rinkimų triukas.

ML. Jei kas išties kelia nerimą, tai partinių interesų dominavimas virš valstybės interesų. Todėl niekas negali garantuoti, kad buvusios vyriausybės pradėtieji darbai, tarp kurių juk yra ir neabejotinai sėkmingų, nebus stabdomi. Dar Antanas Maceina yra pastebėjęs būdingą lietuvių bruožą: užsidedgi, pradėti, nebaigti ir mesti į šalį, nes naujas susižavėjimas verčia griebtis naujų sumanymų. Projektinis finansavimas sunkina imtis ilgalaikių mokslinių darbų. Jeigu kas nors panagrinętu, kiek visokiausių projektų Lietuvoje pradėta, įgyvendinta arba ne visai, ir paskačiuotume iš jų gautą realią naudą,

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės institutas Baisogaloje, 2012 m. minėjęs savo 60-ąjį gimimo dieną, ir toliau pasiryžęs užtikrinti Lietuvos kompetenciją ir pažangą gyvulininkystėje

TECHNOLOGIJŲ PASIEKIMUS (2)

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Ločerų kaime Biržų rajone ūkininkas Romualdas Misevičius su savo darbuotojais apdirba per 1 tūkst. ūkio hektarų, su turima technika galėtų apdirbti ir gerokai daugiau. Turi grikių perdirbimo įmonę, siūlo kaimo turizmo paslaugas

dalių yra ir mūsų pirmoje pokalbio dalyje aptartas Dotnuvos bandomasis ūkis. Veikia „Nemuno“ slėnis, kuris vis labiau išsibėgėja. Jaunimui yra kur eiti, daryti savo bandymus ir kitus darbus. Kad tik būtų noro. Eikite, darykite ir perteikite savo rezultatus ir pasiūlymus ūkininkams. Jaunimo darbuose jau dabar matau nemažos praktinės naudos, tačiau reikia persilaužimo mūsų ūkininkų mąstysenoje. Labai svarbu, kad jie esamas šalyje žinias – teorines mokslo ir praktines, naujų technologijų žinias – perimtų savo ūkiuose. Taip pat kaimynų taikomas tech-

nologines ir kitas žinias. Matau realių galimybių padidinti grūdinių kultūrų derlingumą dar viena tona iš hektaro, jeigu naudosis naujausiomis mokslo rekomendacijomis ir technologijomis. Tik reikia, kad ūkininkai tas naujoves priimtų. Su grūdinėmis kultūromis mes dar nesame pasiekę geriausių rodiklių, kai lyginamės kad ir su Vokietija. Lyginant su kaimyninėmis šalimis mūsų grūdinių kultūrų auginimo rezultatai geriausi, bet mums reikia orientuotis į Vokietiją.

Štai kad ir cukrinių runkelių sektorius. 2012 m. mūsų šios kultūros derlingumo vidurkis Lietuvoje – 60 t/ha, cukringumas – 17 proc. Vokietijoje cukrinių runkelių derlingumas kiek didesnis, vidurkis siekia apie 65 t/ha, bet ten ir žemės geresnės. Ūkininko

Jono Talmanto laukuose (Pelėdnagių kaimas, Kėdainių r. savivaldybė) jau pasiekta net 100 t/ha cukrinių runkelių derlingumas. J. Talmantas yra Lietuvos ūkininkų sąjungos pirmininkas. Jis naudoja mokslo ir naujausių technologijų pasiekimus ir taip sugeba sumažinti nuostolius. Naujausia technika padeda išvengti iki 10 t/ha nuostolių, bet rezervų yra ir daugiau.

ML. Dėkodamas už šį pokalbį ir išsakytas mintis noriu palinkėti, kad Jūs siekiate, keliant Lietuvos žemės ūkio autoritetą Lietuvos žmonių akyse ir tarptautinėje erdvėje pildytųsi kuo sėkmingiausiai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

tai tikriausiai susiimtume už galvos...

K. Starkevičius. Esame demokratinė valstybė, turime ne tik poziciją, bet ir opoziciją. Dirbdamas Seime visus tuos procesus stebėsiu, galėsiu ir patarti, jeigu manęs norės klausyti. Jeigu nenorės, yra ir kitų veikimo būdų. Pirmas kartas Lietuvos žemės ūkio istorijoje, kai ministras po savo kadencijos neatsiduria neveiksniroje būsenoje. Esu dirbęs Seime, dabar sugrįžtu dirbti į man gerai žinomą darbą.

ML. Ir paskutinis klausimas: kaip visa, kas pasakysite, susieti su mūsų jaunuimu, kuris renkasi mokslinės veiklos kelią ir jau turi ką pasakyti. Jaunųjų mokslininkų konferencijoje visa tai šiandien girdėjome per skaitytus pranešimus, bet toli gražu ne viskas nuo jaunųjų priklauso.

K. Starkevičius. Nebuvau tas tradicinis ministras, kuris tik sėdėjo savo kabinete. Vieną dieną per savaitę skirdavau žemės ūkio bendrovių, ūkių ir kitų objektų lankymui. Dažnai atėdavau į mokslininkų konferencijas ir klausydavau mokslininkų pranešimų. Svarbiausia, kad tie darbai ir darbeliai, kuriuos daro mūsų jaunimas, galėtų būti praktiškai pritaikyti. Tam mes kūrėme visą sistemą, kurios viena iš

Virginijos Valuckienės nuotrauka

Konferencijos „Jaunieji mokslininkai – žemės ūkio pažangai“ pranešėjos Jurata Buchovska, dr. Gabrielė Pšibišauskienė, Jurgita Kazakevičienė, dr. Vita Tilvikienė, Edita Juknevičienė, Sigita Ramonaitė ir Aistė Kasiuilevičiūtė apdovanotos garbės raštais

Mintys tarmių metus pasitinkant (2)

Aldona PAULAUSKIENĖ

Pabaiga, pradžia Nr. 21.

Sunku versti filosofinius ir eseišnius tekstus, nes jų autoriai dažnai darosi žodžius nebuvelius arba esamam žodžiui suteikia individualią reikšmę (pvz., yra monografija *Niekio filosofija*, kur žodžiui *niekis* suteikta iki tol neturėta reikšmė). Ir taip daro ne tik lietuviai. Tokią kūrybą iš tiesų sunku versti, nes negalima pasinaudoti žodynais. Pasirinkusi grupelę neįprastai pavartotų ir padarytų žodžių iš filosofijos teksto (*būtis, buvimas, esatis, esimas, esinys*) paprasčiau filosofijos profesoriaus, kad apibrėžtų šių žodžių reikšmę. Neįstengė: du pirmieji žodžiai normalūs, tik pavartoti neįprastai, o *esatis, esimas* ir *esinys* – kalbos balastas: nėra reikšmės skirtumo tarp *būtis* ir *esatis, esimas* ir *buvimas*, o *esinys* pagal darybos tipą turėtų reikšti konkretų veiksmo rezultatą (plg. *siuvinys, rašinys, krovinys*). Bet, kaip iš būsenos gauti rezultatą, tikriausiai nemokėtų paaiškinti ir pats teksto autorius. Be to, kodėl

būtent mums turėtų būti lengva versti, kai visiems šis darbas sunkus?

Kirčiavimas taip pat daro lietuvių kalbą išskirtinę, skambančią, ritmingą, labai tinkančią eiliuotam tekstui. Gaila, kad šiuolaikinei poezijai pasidarė nereikalinga kirčiu paremta eilėdara. Rašoma bet kas ir bet kaip, o literatūros kritikai ieško tokios poezijos pirmą kartą žodžių saknų net už kalbos ribų ir randa... Maironio metai! Jo eilėraščius daug kas mokame atmintinai, dainuojame jo eilių žodžiais sukurtas prasmingas dainas. Mūsų, bent jau vyresniųjų, atmintis iki gyvenimo galo išlaikys Baranausko, Mykolaičio-Putino, Nėries, Aisčio, Brazdžionio, Marcinkevičiaus ir daugelio kitų poetų dvasingus ir skambius posmus. O dabar, klausydami poezijos pavasario eilių, neišdėmėjau nė vieno eilėraščio, kurį norėčiau išmokti.

Daug ko galima išmokti: išmokstama egzotiškiausių kalbų, o štai norminio lietuvių kalbos kirčiavimo aiškiai nenorima mokytis, nors pagal vidurinės mokyklos programą privaloma; yra ir retorikos kursas, bet tiek kirčiavimui, tiek retorikai reikia praktikos. Man atrodo, kad dabartinėje mokykloje per

mažai mokiniai kalba auditorijai. Užduotys dažniausiai atliekamos raštu, naudojantis įvairiais testais.

Kad jau niekas Lietuvoje nemokėtų taisyklingai kirčiuoti ir gražiai kalbėti, negalima pasakyti. Kirčiuokime taip, kaip žurnalistai, skaitantys žinias per radiją ir televiziją (per visus kanalus). Ir jau būsimė šį tą pasiekę. Viena kita klaidelė dėl gimtosios tarmės įtakos – menka bėda. Ypač pavyzdina LRT televizijos pageidavimų koncertų vedėjos Reginos Jokubauskaitės kalba. Ne tik kirčiavimas ir taisyklinga tartis jos kalbą daro malonią, bet ir kalbėjimo kultūra. Jokubauskaitė banaliausius sveikinamuosius tekstus perskaito taip, kad jie per daug nekliūva klausytojams. Pagaliau galima užsukti ir į TV 3 „Beatos virtuvę“. Taisyklingiausia kalba, o Beata jau seniai gyvena kitos kalbos aplinkoje. Poetas Kazys Bradūnas po daugelio metų sugrįžo į Lietuvą, išlaikęs net savo tarmės melodiją, o ir abu Amerikoje užaugę jo vaikai pavyzdinai kalba lietuviškai. Taigi naudinga pastudijuoti, ko reikia, kad ir emigravęs lietuvis sugebėtų išlaikyti taisyklingą kalbą.

Seime taip pat yra pavyzdinai kal-

bančių žmonių, ypač šiuo atžvilgiu pažymėtina Česlovo Juršeno kalba. Kodėl tai netampa pavyzdžiu kitiems? Klausydami rinkimų agitacijos, baisėjau kalbos ir debatų kultūra. Kalbėta ir apie švietimo reformą, krepšilius, mokinių maitinimą, pavėžėjimą į mokyklą, bet visai negirdėjau, kad būtų buvę susirūpinta humanitariniais mokslais, tautine mokykla, ugdančia meilę savo žemei ir žmonėms. Be humanitarinės kultūros, doros, patriotizmo ir pasiaukojimo negalima sukurti ir materialinės gerovės, negalima panaikinti gobšumo, korupcijos, narkomanijos, alkoholizmo, prostitucijos ir kitų blogybių.

Lietuvai garbės nedaro ir miestų iškabų, parašytų ir girdimų reklamų kalba. Pavyzdžiui, dažnai reklamuojamas viešbutis *Europa royale* (nežinau, kodėl ne *Karališkoji Europa*). Kokia kalba parašyta ir kaip skaityti? Prancūziškai turėtų būti *Europe royale*, bet nereikėtų tarti *e (e muette „nebylė“)*, angliškai *Europe royal*. Anglai ir prancūzai taria ne taip, kaip rašo, o lietuviai reklamuoja šį viešbutį skaitydami paraižiu. Tikriausiai čia kažin kokia mišrainė (iš lietuvių, prancūzų ir anglų kalbų, nes

prie pavadinimo dar yra užrašas *hotel*), tokia pati mišrainė, kaip ir skelbime *Aprangos 2 hand namai* vietoj *Dėvėti drabužiai* (Antakalnio 51). Trakų gatvėje, be iškabos *YURGA*, galima perskaityti ir daugiau keistų užrašų: *Rudens CHAI menu*. *Cappuccino tik 4 lt*. Išėini iš šios gatvelės į Pylimo gatvę ir sustoji prieš kadaise buvusį gražų kino pastatą. Išterliotas jisai nuo pamatų iki paties stogo, o aukštai ant sienos metalinėmis raidėmis parašytas žodis *LIETUVA*. Su skaudama širdimi pagalvoji, kodėl niekam tai neklūva? Juk čia pats miesto centras, šia gatve ir svečių pas mus atvažiuoja! Kodėl net metalo vagims neparūpo šį pavadinimą nudraskyti. O gal iš tikrųjų tokia jau Lietuva, kad ir kalbininkams, ir miesto valdžiai vis tiek, kas, kaip ir kur užrašyta, kas ir kaip balsu skaitoma.

Turėdama galvoje agresyvių ir intensyvių svetimos kalbos ir kultūros veržimąsi į Lietuvą, manyčiau, kad ne tarmes gaivinti dabar svarbiausia, o būtina gelbėti bendrinę valstybinę lietuvių kalbą, kurią dar turime. Liaudies išmintis sako: *netekęs galvos, plaukų neapgalestausi*.

GIMUSI TYRINĖTI ORANŽINIUS MIŠKO

Pabaiga, pradžia Nr. 14, 15.

Lietuvių kilmės antropologė profesorė Birutė GALDIKAS, mokslo pasaulyje pagarsėjusi kaip žymiausia Borneo salos Indonezijoje orangutanų tyrinėtoja, toliau pasakoja savo gyvenimo istoriją, kurioje pakako ir romantiškų nuotykių, ir rūsčių išbandymų.

Pirmas susitikimas – su įkalintu orangutanu jaunikliu

ML. Kaip jus Borneo saloje, į kurią atvykote 1971 m., sutiko vietos gyventojai?

B. Galdikas. Ten gyvena malajai (melayu), Malaizijoje, Indonezijoje, Brunėjuje ir Malajų salyne gyvenanti Pietryčių Azijos tauta. Jos kalba priklauso malajų polineziečių kalbų grupei. Vos nuskrėdę į Indoneziją buvome nustebinti, kad visi žmonės šypso, pamažu tai net buvo pradėję šiek tiek erzinti, bet toks yra tų žmonių bendravimo būdas. Mandagumas itin vertinamas. Vienas į kitą jie kreipiasi ne vardais, bet paminėdami titulą, jei tokį asmuo turi, arba jo pareigas. Tokia tradicija ir bendravimo forma.

ML. Koks buvo pirmas Jūsų susitikimas, kontaktas su orangutanais Borneo saloje? Iš įvairių straipsnių, taip pat apie Jūsų tyrinėjimus, susidariau įspūdį, kad tai labai slėpiningi gyvūnai, gyvenantys atogrąžų miškų medžių šakose, vengiantys susitikimo su žmogumi.

B. Galdikas. Deja, pirmas kontaktas įvyko su nelaisvėje gyvenančiais orangutanais, kur jie buvo laikomi

kaip naminiai gyvūnai. Įsivaizduokite jauniklį orangutaniuką įkalintą nešvariame narve – visa tai man sukėlė slogų įspūdį. Bet tai buvo visiškai įprastas vaizdas Borneo saloje, daugelis pareigūnų Kalimanatano Tengaho provincijos sostinėje Palangka Rajoje nelaisvėje laikė orangutanus lyg kokius naminius gyvūlius. Palangka Raja ir buvo tas miestas, kuriame vienoje iš šeimų išvydau narve laikomą orangutano jauniklį. Su tuo kaip su neišgyvendinama neišvengiamybe visiškai susitaikė buvo net vietos gamtos apsaugos pareigūnai. Vienintelis, kuris namuose nelaikė laukinio gyvūno kaip naminio gyvulio, buvo pats Palangka Rajos gubernatorius. Daug pastangų mums kainavo įgyvendinti „įkalintų“ orangutanų rehabilitacijos programą.

Pirmas kontaktas su laisvėje gyvenančiais miško „žmonėmis“

ML. O koks buvo pirmas kontaktas su laisvėje gyvenančiu oranžiniu miško „žmogumi“?

B. Galdikas. Pamatyti orangutaną laisvėje nėra taip paprasta, kaip kartais gali atrodyti. Ne iškart pavyko ir mudviem su Rodu. Pirmą orangutaną laisvėje išvydau štai kokiomis aplinkybėmis. Per atogrąžų miškus yrėmės išskobta kanoja netoli dviejų upių išsišakojimo. Tolumoje pastebėjau rausvą dėmę ir paskui ją judančią kitą pūkuotą oranžinę dėmę. Tai buvo orangutanė su mažyliu. Jie ėjo į medį, sunerimę šūkavo ir spygavo, mėtė į mus kaip nepageidaujamus atėjūnus šakas, bet

Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktarė profesorė Birutė Galdikas skaito paskaitą šio universiteto studentams

greitai ėmė tolti. Vytis orangutanus buvo beprasmiška, nes tektų klampoti per tropinę durpinę pelkę, o kai kuriose vietose ir smegti, nes pelkės gyliš vietomis siekė žmogaus pažastis.

Vis dėlto šis susitikimas labai pataisė mudvių su Rodu nuotaiką, nes tai buvo pirmas susitikimas su žmoginėmis beždžionėmis laukinėje gamtoje. Slapta džiūgavau, nes tas susitikimas buvo ir atsakas tiems Kalifornijos universiteto Los Andžele profesoriams, kurie išvis netikėjo, kad mes apskritai išvysime atogrąžų miške orangutanus.

ML. Jei manęs nepagauna atmintis,

dabar Borneo saloje yra apie 50 tūkstančių orangutanų.

B. Galdikas. Nuo 40 iki 50 tūkstančių, o Sumatroje apie 7 tūkst. orangutanų. Tai nėra daug, turint mintyje, kad Borneo sala pagal dydį yra penkis kartus didesnė už Angliją ir Airiją kartu sudėjus.

Džiunglės kartais mažiau pavojingos už žmones

ML. Žinau, kad patyrėte labai daug pavojų. Kokius sunkumus pavadintumėte didžiausiais?

B. Galdikas. Kai įkūrėme savo stovyklavietę ir ėmėmės tyrinėjimo darbų, toli gražu ne visiems tai patiko. Nelegalūs miškų kirtėjai paprasčiausiai siekė mus išgyvendinti iš stovyklavietės, kurioje buvome įsikūrę. Ten veikė ištisi miškų kirtimo sindikatai, iš prekybos mediena uždirbdavę milijonus dolerių. Priešindamiesi nelegaliems miško kirtėjams mes labai trūkdėme plėtoti jų „juodą“ verslą.

ML. Iš kur turėjote tiek drąsos, su vyru Rodu atsidūrusi svetimoje valstybėje, tarp visai kitos kultūros ir religijos žmonių ir dar stoti prieš piniguočius, kuriems nebuvo nieko švento?

B. Galdikas. Aš laimėsi kūdikis. Visa tai nėra paprasta paaiškinti. Tikėjau, kad galiu tuos nelegalius kirtėjus sustabdyti ir tikėjimas teikė man jėgų. Nepamirškime, kad Indoneziją tuo metu valdė po karinio perversmo į valdžią atėjęs generolas Suharto (Haji Muhammad Soeharto, 1921–2008). Jis šalį valdė daugiau kaip 30 metų. Man sunku pasakyti, ar jis pats, ar jo aplinka ėmėsi priemonių, bet aš buvau apsaugota. Mūsų stovykloje gyveno du ginkluoti policijos seržantai, kurių pareiga buvo mus saugoti ir visur lydėti. Apie pustrėčių metų jie šią apsaugą vykdė.

ML. Bet policininkus Jūsų apsaugai valdžia, matyt, paskyrė ne iškart tik atvykus, bet po prasidėjusių incidentų?

B. Galdikas. Prieš mus tam tikros pakraipos žiniasklaidos priemonės pradėjo skleisti neteisingus kaltinimus ir net šmeižtus. Mažai kuo skyrėsi nuo KGB agentų provokacijų tuometinėje

Birutė Galdikas tai kasdienybė, o jos svečiams – nepakartojama egzotika

„ŽMONES“ – ORANGUTANUS (3)

Birutė Galdikas fondo nuotraukos

Birutė Galdikas tarp savo augininių, kuriems skiria savo gyvenimą

Sovietų Sąjungoje. Suprantama, kad visa tai buvo daroma už nusikaltėlių sindikatų pinigus. To meto karinė Indonezijos valdžia mus palaikė, beje, kovojo ir prieš komunistinių grupuočių veiklą to meto Indonezijoje.

Daug mums padėjo geri santykiai su vietos žmonėmis, taip pat mūsų veiklą rėmė ir aukšti valstybės pareigūnai, iš kurių vos atvykę turėjome gauti leidimus savo tyrimams. Dabar tai būtų paprasčiausiai neįmanoma – Indonezija mums yra visiškai uždaryta.

Ir tuo metu mums, matyt, ne visai buvo pasitikima: į stovyklą nuolat atvažiuodavo įvairūs tikrintojai. Užtat buvo gera proga susipažinti su daugeliu aukštąs pareigas užimančių indoneziečių. Kai tamsios jėgos mane ir Rodą stengėsi iš Borneo išvyti, mus daugiausia rėmė ir įvairiapusėms palaikė Suharto vyriausybės ir aplinkos žmonės.

Šalis, kur mandagumas labai vertinamas

ML. Kodėl dabar Indonezijoje tos pagalbos sulaukti būtų sunkiau?

B. Galdikas. Pamėginkite dabar patekti pas kurį nors ministrą – tai neįmanoma, nes jie be galo užsiėmę, nepriims. Geriausia atveju teks laukti du tris mėnesius. Jiems visai neįdomu mūsų ar jūsų problemos.

ML. Esate aukščiausio Indonezijos ordino kavalierius, o tai reiškia, kad šios šalies vyriausybė ir prezidentas Jums suteikė išskirtinį statusą.

B. Galdikas. Indonezijoje statusas yra svarbus, vertinamas tinkamas žmogaus elgesys, nes šalis gyvena pagal tam tikras susiformavusias tradicijas ir bendravimo normas. Visada buvau atsargi, nekritikavai šalies įpročių, pozityviai žiūrėdavau į šalies gyvenimo įvykius. Svetimšaliui tai tiesiog būtina.

ML. Bet tai, kaip buvo niokojami Borneo salos miškai, kertama nelegaliai net draustinio teritorijoje, pagaliau kaip buvo elgiamasi su orangutanais, kurie jau buvo įkalinami narvuose kaip naminiai

gyvuliai – ar visa tai nenusipelno ne tik kritikos, bet ir pasipriešinimo? Ir Jūs tą darėte. Valdžios pareigūnai Jus palaikė, bet susilaukėte ir grasinimų, prieš Jus buvo bandoma rengti išpuolius spaudoje. Vadinas, ne viską vertinote vien tik pozityviai, kas vyksta Borneo gamtos, miškų ir gyvūnų apsaugos srityse.

B. Galdikas. Bendrąja prasme blogai būti negatyviai nusiteikusiame į visa, kas aplinkui vyksta. Svarbu visada matyti ir šviesiąją gyvenimo pusę. Net tada, kai tekdavo kritikuoti, stengiausi visa tai perteikti pozityviai, nors ir neveidmainiaudama, neprasilenkdam su tikrove. Pačioje indoneziečių kultūroje labai svarbu mandagus, geranoriškas elgesys. Tiesa, pastaruoju metu ir bendravimo forma Indonezijoje keičiasi, nes Vakarų kultūros ir islamo įtaka šiai šaliai ryški. Vakarų pasaulis ir Saudo Arabija turi didelį poveikį Indonezijai, turi įtakos naujiems gyvenimo pokyčiams. Šalyje vis labiau įsišaknija islamizmas.

Žmogus protingėja, o primatų „protingėjimas“ sustoja

ML. Pakalbėjome apie Borneo, apskritai Indonezijos žmones, o dabar laikas daugiau dėmesio skirti žmoginėms tos šalies beždžionėms – orangutanams. Įsivaizduoju, kad dirbote tarsi du darbus: tyrinėjote šiuos primatus, o kartu labai stengėtės, kad jų gyvenamoji aplinka, atogrąžų miškai, būtų išsaugoti, taip pat su šiomis žmoginėmis beždžionėmis būtų elgiamasi pagal įteisintą gamtos saugos taisyklę. Kaip šias dvi veiklas sritis Jūs pati pakomentuotumėte?

B. Galdikas. Nesaugojami orangutanai gali labai greitai išnykti, todėl juos saugoti labai svarbu. Iš tikrųjų padėtis labai bloga. Miškai kertami, tiesa, nelegalių kirtėjų dabar gerokai mažiau, negu buvo 1971 m., kai mes atvykome į Borneo. Visa bėda, kad tie nelegalūs kirtėjai dabar tapo legaliais. Iškirto miškų vietoje sodinamos aliejinų palmių plantacijos. Šių planta-

cijų savininkai išdegina miškus, taip sunaikina daugelio gyvūnų, taip pat ir orangutanų natūralią gyvenamąją aplinką. Mums tų palmių nereikia, nes palmių plantacijos žemę atima ir iš gyventojų. Daugeliu atvejų tos palmių auginančių korporacijos tiesiog jėga arba apgaule atima iš vietos gyventojų žemę, užsodina aliejinėmis palmėmis ir iš to pelnosi.

ML. Viena proga esate pasakiusi, kad žmoginės beždžionės gan protingos ir jeigu su jomis gerai elgiamasi, jos tą supranta. Apie kokį protingumo lygmenį kalbama?

B. Galdikas. Jos protingos, bet ne tiek, kiek žmonės. Jų protas maždaug toks kaip dvejų trejų metų vaiko. Skirtumas tarp žmogaus ir beždžionės kūdikio tas, kad žmogaus kūdikis mokosi kalbėti ir tobulėja, o beždžionukas – ne. Jo „protingėjimas“ sustoja. Tačiau iš pradžių žmogaus ir orangutano kūdikiai vystosi labai panašiai.

ML. Vadinas, orangutanų smegenyse įrašyta tam tikra „protingumo“ programa, bet ribota, neturi vystimosi perspektyvos?

B. Galdikas. Manau, kad orangutanai išties turi įrašytą tokią programą. Žmoginės beždžionės gali išmokyti gestų kalba perteikti žodžius, panašiai kaip tą daro ir susikalba nebyliai. Kai kurios žmoginės beždžionės išmoka reikšti net trumpus sakinius.

ML. Kuo žmoginių beždžionių tyrinėjimas svarbus žmonijos gyvenimui?

B. Galdikas. Žmonijai tai būdas, priemonė pačiai save geriau suprasti, suvokti, iš ko mes atsiradome. Kitą sakant, orangutanai yra mūsų giminiai. Jie nėra mūsų tiesioginiai protėviai, bet panašūs į juos. Labiau panašūs negu mes kartais susimąstome.

Nuo aplinkos priklausomo orangutanų smegenų dydis

ML. Jūsų geradarys ir mokytojas Luisas Likis gan išmintingai buvo sutvarkęs primatų tyrinėjimų eigą: Džeinė Gudal

(Jane Goodall) tyrinėjo šimpanzes, Dajan Fosi (Dian Fossey) – gorilas, o Birutė Galdikas tyrinėjo orangutanus. Jau nekalbu apie daugelį kitų šioms tyrimams atsidavusių mokslininkų. Bet gal įmanoma ir geriau organizuoti šiuos ir kitus darbus?

B. Galdikas. Žmonės vis geriau pradeda suvokti šių tyrinėjimų svarbą, bent jau lyginant su tuo, kaip buvo mums pradėjus tuos darbus. Geriau supratome orangutanų elgseną ir kaip ji siejasi su miškų produktyvumu, jie daugiausia minta vaisiais. Galima stebėti skirtingas orangutanų populiacijas, o aš visą laiką stebėjau vieną populiaciją – Borneo orangutanus (Pongo pygmaeus). Kai lyginame keletą populiacijų, pavyzdžiui, Borneo ir Sumatros orangutanus, pastebime didelį skirtumą. Sumatros miškų produktyvumas labai didelis ir tuo jie skiriasi nuo Borneo, ypač Rytų Borneo miškų. Pastarieji ne tokie turtingi. Pastebėta, kad ir Rytų Borneo orangutanų smegenys mažesnės. Vadinas, nuo gyvenamosios aplinkos priklauso šių primatų smegenų dydis. Šie gyvūnai daugiau energijos panaudoja maisto paieškoms, vaikai trumpesnį laiką lieka su motina. Trūkstant maisto orangutanės tiesiog išmeta savo mažus vaikus iš guolio.

Sumatroje auga ištisus puikūs miškai, kuriuose gausu maisto, ten orangutanės motinos savo vaikus prižiūri apie dešimt metų, o Borneo miškuose – tik aštuonerius metus. Iš viso to galima nuspėti, kokia įvairių populiacijų orangutanų elgsena.

Plačiau atverti akis į pasaulį

ML. Bandote sudominti orangutanų tyrinėjimais ir Vytauto Didžiojo universiteto studentus. Kai kuriems padėjote nuvykti į Borneo, kad padirbėtų Jūsų vadovaujame tyrimų centre.

B. Galdikas. B. Galdikas fondas įsteigė stipendiją jaunai veterinarijos specialistei, kad ji galėtų atvykti į Borneo ir mums padėti. Ji norėtų ten

atlikti tyrimus. Buvo atvykusi šešioms savaitėms, kaip numatyta pirminiame projekte.

ML. Jūs pageidautumėte, kad ten įsitvirtintų bent keli tyrinėtojai iš Lietuvos?

B. Galdikas. O, taip, bet viskas priklauso nuo finansinių aplinkybių.

ML. Ar Lietuvoje atsiranda žmonių, kurie norėtų ir galėtų paremti Birutės Galdikas fondą, veikiančią Lietuvoje?

B. Galdikas. Dažniausiai skiria 2 proc. lėšų nuo savo mokesčių. Verslo žmonių galinčių skirti daugiau atsiranda labai nedaug. Fondo steigėjas Lietuvoje – Ūkio bankas. Suprantu, kad ne visi Lietuvoje yra turtingi, tuo labiau, kad per krizę ekonomika buvo kritusi 15 proc. Dideliais finansiniais sunkumais skundėsi ir mano knyga „Rojaus atspindžiai“ išleidusi leidykla „Eugrimas“.

ML. Pokalbj norisi baigti šiek tiek pakilesne gaida. Pastarųjų kelerių metų Jūsų vizitai į Lietuvą Jums turėjo palikti gerus įspūdžius. 2010 m. gegužės mėnesį Jums suteiktas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) garbės daktarės vardas, kitą dieną Jus priėmė Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. 2011 m. atvykusi į Lietuvą VDU Botanikos sode dalyvavote Ažuolų sodinimo šventėje. 2012 m. vasarį Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos mokslų fakultete skaitėte viešą paskaitą, po kurios buvo pristatyta į lietuvių kalbą išversta Jūsų knyga „Rojaus atspindžiai: Mano gyvenimas Borneo saloje su orangutanais“. Kokius pėdsakus jumyse paliko šie susitikimai?

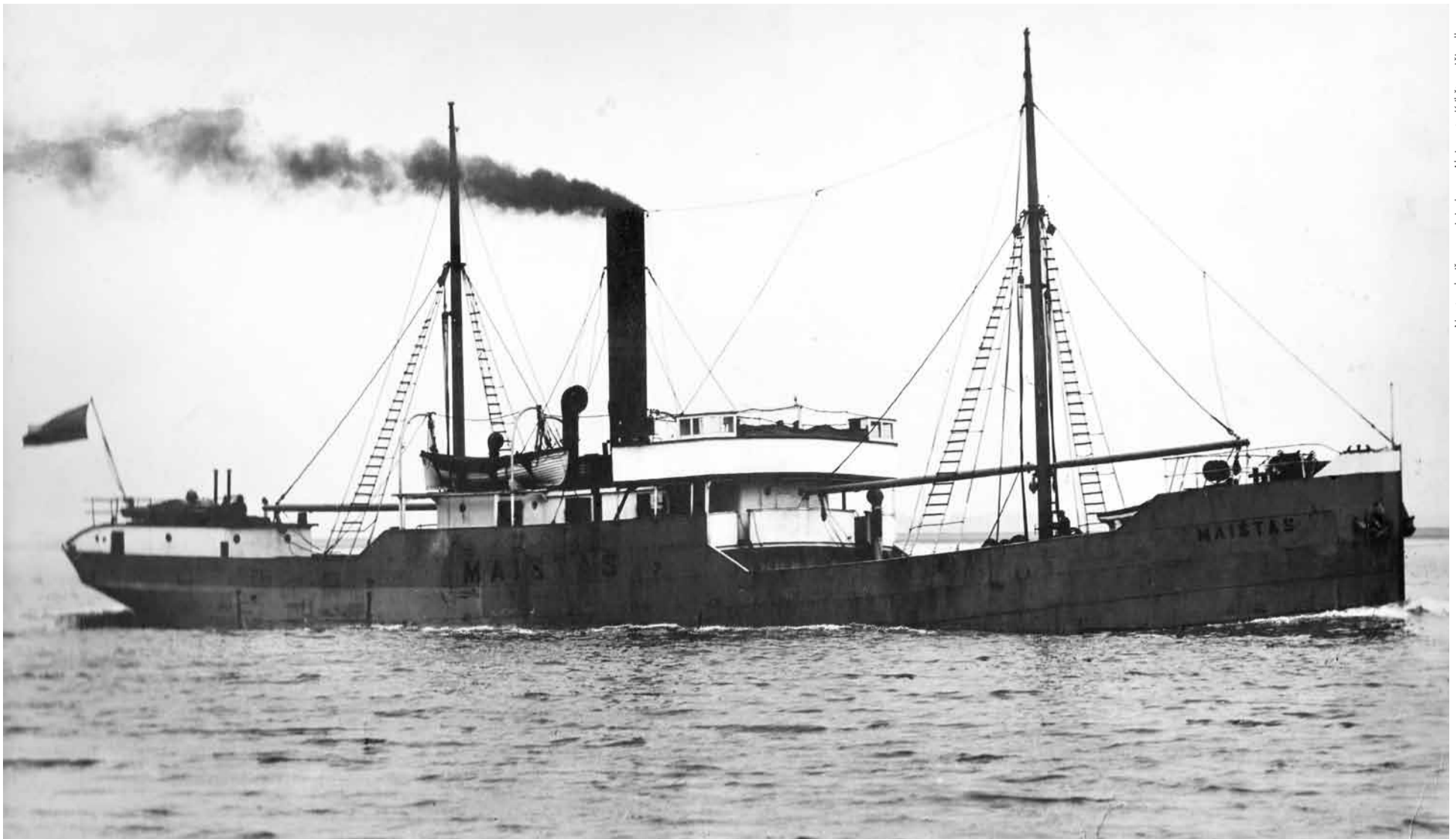
B. Galdikas. Manau, kad mes įgaujame didesnę tarpusavio pasitikėjimą, perteikiame Lietuvos žmonėms daugiau informacijos apie tropikus, ten gyvenančių žmonių gamtos saugos problemas. Kitaip tariant, lietuviams padedame plačiau žvelgti į pasaulį ir tiems dalykams skiriame vis daugiau dėmesio. Kalbėdamasi su Ponia Prezidente Dalia Grybauskaite išsaciau mintį, kad lietuviai dėl savo tragiškos istorijos igijo pernelyg siaurą požiūrį į daugelį dalykų, o plačiau žvelgdami galėtų didesnę įtaką daryti ir pasauliui. Prezidentė sakė, kad lietuviams reikia grįžti, kur jie jau yra buvę.

Mes tą ir stengiamės daryti, padedame lietuviams sugrįžti ten, kur jie jau yra buvę. Dar 2009 m. trys savanoriai iš Lietuvos lankėsi Borneo saloje. Viena savanorė gavo stipendiją iš fondo, vienam kelionę apmokėjo jo tėvas ir toliau kreditavo tą skolą, o viena lietuvaitė išvyko į JAV, tad pati sugebėjo savo išlaidas padengti. Norime, kad kuo daugiau lietuvių susidomėtų mūsų tyrinėjimais. Būtų sveikintina, jei kuris nors Lietuvos universitetas užmezgtų ryšius su Indonezijos universitetais. Keičiantis studentais galima būtų su ta šalimi geriau susipažinti, o Lietuva įgytų naujų draugų. Tikiuosi, kad mano lietuvių kalba išleistoji knyga taip pat šioms reikaloms pasitarnaus.

ML. Dekodamas už šį pokalbį, taigi ir už dėmesį laikraščiui „Mokslo Lietuva“, linkiu, kad šie sumanymai ir pageidavimai kuo greičiau išsipildytų. Apie Jus parašytos jau šešios knygos, laikas bent kai kurias išversti ir į lietuvių kalbą, nepasitenkinant vien „Rojaus atspindžiais“. Tikėsimės, kad taip ir bus. Sėkmės Jums darbuojantis Borneo saloje ir visame pasaulyje. Būdamas pasaulio žmogus kartu propaguojate ir Lietuvos vardą. Ačiū Jums už tai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS JŪREIVYSTĖS ISTORIJA

„Maistas“ - pirmasis prekybinis laivas su trispalve

Nuotrauka iš asmeninio Juozo Algimanto Krikštopaičio albumo

LIETUVOS LAIVYNO ŽINGSNIAI SU TRISPALVE

Skiriama jūrų kapitono Broniaus Krikštopaičio 110-tosioms gimimo metinėms

„... Kai prisimenu Nepriklausomos Lietuvos prekybos laivyno įsikūrimą ir man skirtą ypatingą pareigą bei garbę išvesti pirmąjį lietuvišką prekinį laivą į plačiuosius vandenis, tai dar ir šiandien mano svajonių gijos, beskubėdamos austi prisiminimų juostas, mane nukelia į aną, rodos, taip paprastą, tačiau mano gyvenime taip reikšmingą dieną.

O tai buvo Klaipėdoje, kai vieną 1935 metų besibaigiančios vasaros popietę uostas buvo pilnas įvairaus dydžio ir iš įvairių kraštų atplaukusių laivų. Čia galėjai matyti anglų, vokiečių, norvegų, danų, olandų ir kitų valstybių laivus. Vieni krovėsi Lietuvoje pagamintas prekes, kiti, svetur sunkiai pasikrovę, tuštino savo patalpas ir atvežtus gaminius krovė į stovinčius geležinkelio vagonus prie krantinų.

Šalia svetimų laivų, prie vienos krantinės prisiliejęs stovėjo ir klaipėdiškė laivininkystės bendrovei Schwedersky priklausantis „Friesland“. Jis ką tik buvo atplaukęs su dideliu anglių ir kokso kroviniu iš Anglijos.

Turėdami daug laiko, mes abu „Friesland“ laivo šturmanai, persilenkę per komandos tiltelio bortą, tingiai žvalgėmės ir stebėjome iškrovimo eigą. Matėme, kaip uosto kranas, dideliu samčiu iš laivo paėmęs nemažą kiekį anglių, jas „nuskraidino“ virš atdarų geležinkelio vagonų ir ten išbėrė. Stebėjome krovėjus, vadinamus „štaueriais“, kurie plūso ir skubėjo, kaip kokios skruzdės saulėtoji dienoj.

Taip mums kokią gerą pusvalandį po tokį žmogišką skruzdėlyną besidairant ir einamaisiais reikalais besikalbant, pamatėme, kaip dairydami

ir prisibijodamas, kad iš krano byrančios anglis neužkristų ant galvos, tarp vagonų išlindo kažkokios įstaigos tarnautojas. Priėjęs prie mūsų laivo, jis, lyg įsitikinti norėdamas, dar kartą stabtelėjo ir, portfelį po ranka laikydamas, nedrąsiai užlipo nutiestu tilteliu ant laivo denio.

Matydami, kaip mūsų laivo šuo, jaunas ir gražus bernardinai, tingiai iš savo guolio atsikėlęs, nubėgo svaitimajį apuostyti, susidomėjome ir mes atvykėliu ir nulipome žemyn.

Tarnautojas buvo labai mandagus ir, atsiprašęs už sutrikdymą, kreipėsi į mane ir pranešė, kad „Maisto“ direktorius Grudzinskas nori su manimi pasikalbėti. Ji prašęs kiek galint greičiau atvykti į jo įstaigą.

Tokiu nelauktu kvietimu buvau labai nustebintas, nes tiek mūsų „Friesland“, tiek ir aš su direktorium Grudzinsku jokių reikalų neturėjome. Aš pats jo nepažinojau ir tik iš kitų girdėjau, kad esąs labai grubus ir supykęs nevengiąs naudoti kai kuriuos ne viusoje žodynuose užtinkamus žodžius. Bet šiaip, anot pasakojančių, esąs geras administratorius, greit pamirštąs pyktį ir stengiąs būti teiškai teisingas savo valdiniamis...“

„...Atvykus į „Maisto“ fabriką ir užėjus į kabinetą, dir. Grudzinskas mane maloniai priėmė ir prašė atsisėsti. Tada jis pradėjo klausinėti, kaip man sekasi, kokias laivu „Friesland“ darau keliones ir pan. Po to užvedė politinę temą, t.y. Lietuvos–Vokietijos santykius. Mat, 1935 metų pavasarį Kaune buvo užsibaigęs vadinamas „Mažasis Nuernbergo Teismas“, kuri daugelį priešvalstybinį darbą dirbusių Klaipėdos krašto vokiečių nuteisė įvairiomis

kalėjimo bausmėmis. Atsikeršydamas „Trečias“ reichas nutraukė su Lietuva prekybinius santykius ir tokiu būdu siekė ją ūkiškai sužlugdyti.

– Negalime mes šiuo metu nuleisti rankų ir dejuoti, bet turime ieškoti kitų, kad ir tolimesnių, rinkų mūsų produktams, – aiškino man dir. Grudzinskas. – Kad galėtumėm savo prekes išvežti į kitus kraštus, mums reikalinga laivų. Bandymui „Maisto“ bendrovė šiuo metu išnuomavo du norvegų laivus – šaldytuvus. Jei viskas eis geroj pusėn, tai tuos laivus vėliau nupirksime ir juos paleisime plaukinti su lietuviška vėliava. Kol laivai bus nuomojami, jų visa įgula bus norvegų ir tik pirmieji šturmanai bus lietuviai. Manau, kad jums dabar turėtų būti aišku, kodėl aš jus iškviečiau. Aš siūlau, kad jūs viename laive perimtumėte šturmano pareigas.

Turiu pripažinti, kad gavęs tokį visai netikėtą pasiūlymą, aš taip susijaudinau, kad trumpą momentą likau be žodžių. Ir tai ne dėl to, kad perimsiu naujas šturmano pareigas, bet, kad minėtieji laivai tikrai taps lietuviški ir man daugiau nereiks svetimiams tarnauti. Nejaugi mes jaunosios kartos lietuviškų jūrininkų ilgus metus užtrukę pasiruošimui, darbai ir svajonės greitai laiku jau taps realybe? – savęs klausiau.

– Atrodo, kad tai bus ir būsimos Lietuvos prekinio laivyno užuomazga. Tad pagalvokite ir pasiūlymą priimkite, – lyg atspėdamas mano mintis, tęsė toliau dir. Grudzinskas.

Padėkojęs už pareikštą manimi pasitikėjimą, pasiūlymą su malonumu priėmiau. Tik paklausiau, kodėl jam kilo mintis kreiptis į mane.

– Pasiteiravus uosto valdyboje, atitinkami asmenys apie jus palankiausiai

Tenka apgailestauti, kad iki XX a. Lietuvos didieji vyrai neįvertino jūrinės valstybės reikšmės. Ir tik kuriant modernią ir nepriklausomą valstybę šis klausimas galop buvo iškeltas. Poreikis atverti vartus į pasaulio vandenynus iškilo pradėjus sėkmingai vystyti ūkį, ypač maisto pramonę. Aukšto rango jūrininkai, sugrįžę į atgimstančią tėvų žemę, tuoj pat pradėjo aktyvią jūrinės valstybės idėjos plėtotę. Jie veik prieš 90 metų (1923) įsteigė jūreivių ruošimo skyrių Kauno aukštesniojoje technikos mokykloje. Steigimo reikalus skatino Klaipėdos krašto išvadavimas, atvėręs vartus į Baltijos jūrą. Kaune paruošti pirmieji kadetai buvo pasiūti į Jūros ir navigacijos institutą Suomijoje. Išpildę privalomą programą – plaukiojimo praktiką, išklause teorinius dalykus ir išlaikę egzaminus, 1930 m. sugrįžo pirmieji jau diplomuoti tolimojo plaukiojimo kapitonai. Tačiau licencijos savarankiškai kapitono veiklai buvo įteiktos tik po to, kai jie kelis metus padirbėjo šturmanais įvairiuose laivuose. Pirmojo Lietuvos prekybinio laivo, iškėlusio 1936 m. trispalvę, kapitonu tapo Bronius Krikštopaitis (1902–1999) – to pirmojo, dabar jau legendinio jūreivystės kadetų būrelio narys. Jam taip pat buvo lemta vadovauti didžiausiam Lietuvos prekybiniam tolimojo plaukiojimo laivui „Kaunas“, kurį 1939 m. lapkričio 17 d. netoli Didžiosios Britanijos paskandino sprogusi torpeda, paleista iš vokiečių povandeninio laivo U-57.

Čia pateikiame ištrauką iš B. Krikštopaičio knygos „Jūros keliais“ (Čikaga, 1979). Joje aprašomi Lietuvos laivyno pirmieji žingsniai; tekste atsispindi laikmečio nuotaikos, nuoširdus pasididžiavimas savo valstybės vėliava ir jūreivystės misijos reikšmė tėvų žemei¹. (Knygos tekstų kalba netaisyta). Štai kaip ryškiai mūsų išeivijos poetė Birutė Pūkelevičiūtė atsiliepė, perskaičiusi knygą: „Brangus Kapitone, Jūsų knyga man suteikė tiek daug malonumo, kad norėčiau bent keliom mintim su Jumis pasidalinti ir dar sykį padėkoti – už tokią gražią dovaną...>Kapitonas – visados yra

atsiliepė. Todėl „Maisto“ bendrovės centro valdybos posėdyje ir buvo nartata jums duoti pasiūlymą...“

„...Pagaliau nuomotas ir seniai lauktas „Rimfrost“ iš Stavanger uosto, Norvegijoje, atplaukė į Klaipėdą. Laivas, kuris ilgesnį laiką buvo be darbo ir buvo išimtas iš apyvartos, nebuvo vienas iš didžiųjų ir naujųjų. Bet jis turėjo modernišką šaldytuvus ir, geram orui esant, nuplaukdavo net 15 jūrmilių per valandą.

Prisistatęs laivo kapitoniui norvegui, pradėjau išsirengti mažoj ir šviesioj kajutėj. Kaip daugelio prekinų laivų, taip ir „Rimfrost“ kajutės nepasižymėjo ištaigumu. Patalpoje stovėjo didelis stalas, minkštasuolis, kėdė, rūbų spinta, praustuvė ir aukštai iškelta lova, po kuria buvo dideli stalčiai. Dvi „jaučio akys“ (apvalūs laivo langai) teikė dienos šviesą.

Bedėliodamas savo jūrinę mantą, pro atviras duris galėjau matyti vėjo

kedenamą norvegų vėliavą. Kažin, galvoju, ar ji jaučia, kad netrukus turės užleisti savo vietą naujai lietuviškai vėliavai...

Laive aš kalbėjau švediškai, o įgula su manimi norvegiškai. Žodžiu, susikalbėjome, kaip, pvz., Rokiškio aukštaitis su Plungės žemaičiais. Vadinas, gana neblogai.

Susipažinęs su laivo žmonėmis ir įrengimais, užėjau į „Maisto“ kontorą. Dir. Grudzinskas, mane sutikęs, sakė:

– Nueik pas mūsų kasininką ir paimk kiek pinigų, nes užsienyje būdamas, gali gauti įsakymą palikti laivą ir išvykti į kitą uostą.

Nuėjęs pas „Maisto“ bendrovės kasininką Gudelį, aš paėmiau 500 litų. Tuo tarpu prie „Maisto“ fabriko sandėlių sustojęs „Rimfrost“ pradėjo krautis įvairiausių Lietuvos žemės gėrybių. Mūsų pievų ir laukų sultys, karvių dėka – baltu skysčiu, o darbščiųjų rankų – sviestu tapusios, statinaitėmis buvo kraunamos į laivo patalpas. Kiaušiniai, paukštiena, sūriai buvo gervių (kranų) pagalba keliami į laivus.

Tarp visų gėrybių, žinoma, vyravo bekonai. Jie, į baltas marškas įvynioti, buvo keliami į laivą. Jų gyvi kūnai į „Maisto“ fabriką buvo atkeliavę iš Dzūkijos smiltynų, Biržų derlingų apylinkių ir kitų Lietuvos vietovių. Dabar jie baltavo ir glaudžiai rikiavosi ant šaldytuvuose esančių kablų. Ir visiems čia buvo užtektinai vietos.

Tokį vaizdą matydamas, savyje jaučiau didelį džiaugsmą, kad atsirado naujų galimybių vežti mūsų produktus į užsienį.

Baigus pasikrauti, pakrovimo angos buvo sunkiais dangčiais uždromos, o kad kokia pikta banga neįsibrautų į patalpas, dar ir dvigubais stipriais brezentais uždengtoms.

Atsiveikinę su „Maisto“ b-vės pareigūnais, pasienio policija ir muitininkais, norvegiui kapitonui vadovaujant,

vykite į Hamburgą. Ten užpirtas laivas Coldair. Nuvykę mus painformuokite. Grudzinskas“.

Pasirodė, kad mūsų planų realizavimas vyko greičiau, negu buvome numatę. Dar pakilesnio ūpo pagautas, vėl susidėjau savo daiktus ir pasiruošiau kelionei. „Rimfrost“ kapitonas mano netikėta išvyka buvo labai nepatenkintas ir nenorėjo manęs išleisti. Bet aš jam pasakiau, kad vykstu savo darbdavio įsakymu ir, jeigu jam atsiranda kokių nors nesklaidumų, tegul aiškinasi su juo.

Hamburgėje, su ten esančiu jūreivių apdainuotu St. Pauli pramogų rajonu, trumpam laikui esu buvęs jau ne vieną kartą. Bet dabar teko išbūti apie porą savaitių. Apsistojęs viešbutyje ir susitarkęs, išvykau į paustį „Coldair“ laivo ieškoti. Jis tuomet priklausė vienai anglų-vokiečių bendrovei Hamburgėje ir

vis, stebėsiu plaukimo eigą. Atvykus į Klaipėdą, sudarysiu naują įgulą ir perimsiu laivo vadovavimą.

Laikas bėgo, ir numatyti pataisos darbai baigėsi. Dingo ir senasis laivo pavadinimas COLDAIR-Hamburg. Ant laivo ir jo gelbėjimosi ratų atsirado naujas vardas MAISTAS-Klaipėda. Atvykus mūsų konsului Ašmiui su savo sekretore, buvo atliktos laivo krikšto apeigos. Lengvam SW vėjui pučiant, į laivo priekinę sieną buvo sumušta

8–8,5 jūrmylių į valandą. Tais laikais toks buvo daugumos prekybinių laivų greitis. Kapitonas pasakojo, kad laivas audroje ypatingai gerai laikosi.

1936 m. sausio mėn. 29 dieną, apie 9 valandą ryto, „Maistas“, pasipuošęs visomis turimomis vėliavomis ir ilgai kaukiančiais garsais pasveikinęs Klaipėdą, prisirišo prie Klaipėdos žiemos uosto krantinės.

Uosto pareigūnai tvarkė mūsų atvykimo popierius, o smalsuliai rinkosi krantinėje. Atlikus visus formalumus, vokiečių įgula buvo atleista ir grįžo į Hamburgą. Dabar man reikėjo sudaryti savąją įgulą. Pasitaręs su „Maisto“ bendrovės valdyba, pirmuoju šturmanu priėmiau K. Daugėlą, antruoju latvij Rubiną, pirmuoju inžinierių latvij Lėmanį ir jo padėjėju Kriaučiūną. Dar man buvo reikalinga apie 13 žmonių, žemesnio rango personalo. Paskelbiau, kokią dieną ir valandą būsiu uosto kapitono įstaigų pilnutiniam įgulos sudarymui.

Antrą dieną po atplaukimo, atvyko Kauno ir Klaipėdos „Maisto“ bendrovės aukšti pareigūnai pirkinio apžiūrėti. Po laivo apžiūrėjimo pakviečiau svečius vakarienes.

Mums bevakarieniaujant, atėjo vienas vokiečių ir tvirtino, kad noris kalbėti su kapitonu. Paklauses kuo galiu patarnauti ir kas jis per vienas, jis sakosi esąs čia pat krantinės esančio restorano „Zum Hafen“ savininkas. Vakar, mūsų laivui atplaukus, pas jį atėjęs vienas asmuo ir pareiškęs esąs šio laivo kapitonas. Sakęs ką tik atvykęs iš jūros ir neturįs pinigų, bet norįs truputi pasivašinti. Paprastai kapitonas laive turi visą sandėlių užsieninių gėrimų bei rūkalų. Jie gali ne tik vašintis, bet ir „nusivašinti“. Bet, anot vokiečio, minėtas „kapitonas“, pasivašinęs, palikęs sąskaitą ir liepęs kitą dieną užteiti į laivą ir atsiskaityti.

Svečių ir savo tiesioginių viršininkų akivaizdoj pasijutau labai nesmagiai. Jam sakiau:

– Aš esu šio laivo kapitonas, gerai įsižiūrėk, ar būsiu tas pats, kuris vakar pas jus vašinosi?

– Ne, ne jūs!

Po to jis mums rodė 20 litų sąskaitą, kurioje buvo parašas „Kapitonas Melas“. Jam pasiūliau eiti į policiją. Kad iširtų, kas tai per „kapitonas“. Vokiečiui išėjus, visi smagiai pasijuokėme ir toliau tęsėme savo pašnekisius.

Kitą dieną man teko dirbti įgulos sudėtį sudarant. Atėjęs į uosto kapitono įstaigą, radau jau apie keturiasdešimtis belaukiančių vyrų. Sakiau, kad man tiek daug nereikia ir kad pirmiausia imsiu tik tuos, kurie jūroje yra plaukioję. Bet tokių, pasirodo, buvo labai mažai. Virėju gavau seną maitintoją ir beveik lietuviškai nekalbantį Eriką Mocatį. Dar prisimenu, kaip berniuką – patarnautoją Pauliką priėmiau uosto kapitono T. Daugirdo užtarimu. Paulikas dirbo uoste kaminkrėčio padėjėju. Kpt. Daugirdas man sako:

– Leisk jam, vaikui, laimingesnę ateitį sukurti. Jis yra našlaitis.

Liečiau, kad pasitikrintų sveikatą ir ateitų su daktaro pažymėjimu. Berniukas nusišluostė ašaras, nudžiugo ir išbėgo pas daktarą. Jis vėliau buvo geras berniukas.

Pagalčiau buvo sudaryta įgula, ir mes gavome pirmąjį krovinį – vežti palaidas avižas į Antverpeną. Pasirušiant krauti, krovimo patalpose reikėjo padaryti tvirtą lentų pertvarą, kad krovinyne audros metu nenuslystų į vieną šoną. Palaidi javai, o ypatingai sėmenys, pertvarai ilžūs, yra ne vieną laivą paskandinę. Gavę užsakytas

lentas, vyrai porą dienų kalė ir piaustė.

Sėkmingai pasikrovę ir pilnai pasirengę kelionei, laukėme uosto pareigūnų laivo išleisti. Tuo tarpu užsakėme geriamo vandens. Turėdamas laiko, dar kartą perėjau per denį ir tikrinau laivo parengimą jūrai. Mačiau iš kranto ateinančią geriamo vandens žarną. Bet kur ji prijungta? Priejęs arčiau, radau vandenį oro vamzdžiu bėgantį į laivo vidų, o ne į geriamojo vandens tanką. Pašaukęs pirmąjį šturmaną, pakėliau didelį triukšmą.

Jis aiškinasi, kad davęs įsakymą laivūnui (bocmanui) priimti vandenį, o aš jam priekaištauju:

– Žiūrėk, mes visi čia esame naujokai ir neapsipratę su aplinka, tat turime vienas kitą sekti, tikrinti, kad nepadarytume nuostolingų klaidų. Pripils vandens į krovinį, į Antverpeną nuvesime salyklą alui daryti, bet ne avižas.

Nukreipę vandenį į vandens bakus, skubėjome tikrinti laivo dugną. Laimei vanduo dar nesiekė avižų. Paleistas laivo siurblys, pumpavo vandenį iš laivo.

Mums betriusiant ir besibarant, atvažiavo laukti pareigūnai. Galutinai išplaukimo dokumentus sutvarkius, laivas tyliai slinko nuo krantinės jūros link. Krantinėje pasilikę artimieji bei žingeidžiųjų būrys mums šaukė: „Gero vėjo!“ – „Laimingo sugrįžimo!“

Laivui tolinantis, vakaro tamsoje nyko mus išlydėjusiųjų baltos skepetaitės ir jų balsai. Tik laivo sirenos atsisveikinimo garsai skardenosi raudonais snūduriojančio miesto stogais. Mus išlydėjusieji skirstėsi į savo šiltnamus nakties poilsiui, o mes Baltijos šaltu žiemos jūros keliu pasukome į vakarus... Dar galėjome matyti, kaip Klaipėdos uosto švyturys švaistė savo šviesos pluoštus ir mūsų nugaras, bet su laiku ir jie pradėjo silpnėti. Valandą paplaukus, laivas ruošėsi nakčiai. Būdingieji buvo savo vietose, o kiti užsidarė savo patalpose poilsiui. Laivo sraigtas dabar dieną ir naktį turėjo stumti laivą pirmyn tol, kol pasieksime Antverpeną.

Tyliai stovėjau komandos tiltelyje ir galvojau. Priekyje mačiau bevėję ir bebangę jūrą bei nakties tamsumą. Kas mus laukia už tos tamsos? Ar turėsiu sėkmingą kelionę?.. Juk tai mano pirmasis plaukimas, kaip laivo kapitono. Jaučiu nervinę įtampą, nes Klaipėdoj mūsų priešai su dideliu pasimėgimu skleidė įvairiausių gandus, kad nuplauksime į priešingą kryptimi, kad laivą paskandinsime ir pan. Taip nakties tyloje ir tamsoje besamprotaudamas, įsijaučiau į maldą. Prašau Viešpaties, kad palaimintų pirmąjį mūsų kelionę.“

Štai kaip pirmąsias plaukimo su trispalve valandas aprašė Stasys Vainoras – žurnalo „Jūra“ redaktorius ir laivo keleivis: „...Išplaukus į jūrą, prasidėjo tikras jūreiviškas gyvenimas ir darbas. Apačioje, mašinų skyriuje, ėmė prakaituoti kūrikai, mesdami į krosnį anglis ir gamindami tuo būdu garą, kuris varo visą laivą, suka vinčius ir šildo patalpas. Vieniems atpratusiems, kitiems neįpratusiems kūrিকams pradžioj sunkiai sekėsi išspausti visą 12 atmosferų garą. Todėl ir logas pradžioj sukosi nepervikriaušiai, užfiksudamas vietoj 8 jūrmylių, 4–5 mylias į valandą.

Viršuj, ant tiltelio, stoji pirmasis šturmanas ir vairuotojas – matronas. Virtuvėje triūsė virėjas su „berniuku“ (messboy), gamindamas visokio viralo ir valgio. Laivo „senis“ (kapitonas) visą laiką žiūrėjo tvarką, o svarbiausia kursą ir kompasą. Pirmoji kelionė su nežinoma įgula ir nesuigijusiu laivu, aišku, davė jam nemažai rūpesčio. Kapitono ir mūsų laimei viskas tokiomis aplinkybėmis ėjo puikiai.“

Nuotrauka iš asmeninio Juozo Algimanto Krikštopaičio albumo

Mažasis kapitono sūnus

Kapitonas Bronius Krikštopaitis „Marijampolės“ denyje

šampano bonka. Žiemos pilkšvame fone pamažu kilo mūsų trispalvė vėliava. Josios plevsavimas lyg virpsiais atsiliepė ir į mano bei laivo kūmų širdis. Tarp daugelio Hamburgo uoste stovinčių okeaninių laivų, mūsų „Maistas“ atrodė kukluti, bet mums, keliems lietuviams, jis atrodė didelis, toks didelis, kaip ir šios dienos įvykis.

Po krikšto į sausą doką čiukšlėmis ėmė veržtis vanduo, o kai prasivėrė doko užtvara, laivas tarsi iš naujo užgimė. Tuo pačiu momentu turėjau ir aš garbę padėti savo parašą ant laivo pirkimo akto.

Sekančią dieną jau plaukėme Kileo (Kylio – J. A. Kr.) kanalu, kol ties Holtenau pasiekėme Baltiją. Čia, trumpai sustoję, priėmėme anglių bei tranzitinių prekių ir, atsiveikinę su mūsų lydėjusiu konsulu Ašmiu, išplaukėme į Klaipėdą.“

„...Apie „Maisto“ atvykimą į Klaipėdą atitinkamoms įstaigoms buvo pranešta telegrafu. Dar liko dviejų parų kelias iki savųjų krantų. Dvi dienas turėjau būti keleiviu be ypatingų pareigų. Per tą laiką žiūrėjau laivo dokumentus, skaičiau jo dienyną, tikrinau jo plaukimo bei mašinų veikimą. Viskuo buvau patenkintas. Laivo greitis, geroms oro sąlygomis esant

smarkiai romantiška figūra, apgaubta nuotykiu ir egzotikos rūbu. Tačiau aš dar labiau pamėgau Jūsų žmogišką paprastumą. Likit sveikas, mielas Kapitone – mūsų laivų šaunus Kapitone! Juk ne laivo didumas apsprendžia kapitono sielą; jeigu Jūs būtumėt vedęs per vandenynus didžiulę „Europą“, o ne mažučius mūsų laivus, Jūsų siela būtų buvusi tokia pati. Tai tarsi mūsų tautai paralelė – nors esam maži, bet šalin sielos smulkumas! Privalom, privalom – didžiai jausti ir mąstyti“² (kalba netaisyta).

Prieš dešimtmetį „Mokslo Lietuva“ gražiai paminėjo knygos autoriaus gimimo šimtmetį. Šiandien, prisimindami jau kitą datą – 110-ąsias metines, siūlome perskaityti ištrauką iš kapitono prisiminimų knygos, nukeliančios mus į nepriklausomos Lietuvos XX a. trečiojo dešimtmečio dienas. Ta proga verta pažymėti: šiais metais pasirodė jauno istorijos magistro Romualdo Adomavičiaus studija „Jūrinis savarankiškumas“ (Klaipėda, 2012), skirta mūsų prekybos laivyno prieškarinio istorijai³. Tai Lietuvos jūrų muziejaus leidinys, kuris, atsitiktinai sutapęs su Broniaus Krikštopaičio gimimo data, gražiai įsirašo į kapitono jubiliejinius metus.

Įvadą parašė, ištrauką iš knygos ir nuotrauką parinko Juozas Algimantas Krikštopaitis

¹ Epizodai iš kapitono Broniaus Krikštopaičio knygos „Jūros keliais“ (Čikaga, 1979): skyrelių „Perkame pirmąjį laivą“ ir „Su pirmuoju į istorinę kelionę“ ištraukos. Tekstą parinko ir įvadinį žodį pasiūlė kapitono sūnus Juozas Algimantas Krikštopaitis.

² B. Pūkelevičiūtės laiško (Čikaga, 1980-07-31) fragmentas iš Juozo Algimanto Krikštopaičio archyvo.

³ Dėkojame Romui Adomavičiui už atsiųstą ir čia talpinamą nuotrauką Kapitonas Br. Krikštopaitis laivo „Marijampolės“ denyje

išplaukėme į jūrą. Kelionės maršrutas vedė mus į Anglijos uostą Hullį. Kai mūsų „Rimfrost“ ten nuplaukus ir bus iškrautas, tai tą pačią savaitę laivas „Barfrost“ bus pakrautas naujomis prekėmis Klaipėdoj. Laive „Barfrost“ tokiomis pačiomis šturmano pareigomis vėliau pradėjo plaukti F. Marcinkus.

Man taip apie keturis mėnesius ėjus šturmano pareigas ir laivui, vėl atplaukus į Hullį, vieną dieną gavau sekančio turinio telegramą: „Tuojau

buvo statytas 1915 metais. Suradau aš jį „sausą“, t.y. doko bestovintį.

Man užėjus į laivą, mašinų skyriuje jau triūsė Kauno „Maisto“ bendrovės vyriausias inžinierius Gurevičius. Jis apžiūrėjo mašiną ir nurodė savininkams, kokius remonto darbus prieš permant laivą jie turės atlikti.

Apžiūrėjęs laivą ir aš pritariau jo pirkimui. Su buvusiais savininkais susitarėme, kad jie duos įgulą ir laivą nupludys į Klaipėdą, o aš, kaip kelei-

MARGUMYNAI

Pranciškus Baltrus ŠIVICKIS gyvas mūsų darbuose:
130 metinių paminėjimas

P. Šivickio mokiniai, bendradarbiai, artimieji ir P. Šivickio parazitologijos laboratorijos bei instituto bibliotekos darbuotojai: sėdintys: V. Strazdienė, B. Kadytė, I. Eitmanavičiūtė, M. Dirvanauskienė, T. Arnastauskienė, V. Kisielienė, T. Juodienė; stovintys pirmoje eilėje: A. Jakimavičius, V. Kokiniene, L. Slavenienė, A. Šveistytė, L. Petrauskienė, J. Grikiėnienė, J. Šyvokienė, A. Pečiukėnas, G. Stanevičiūtė, R. Binkienė, A. Trumpienė; stovintys antroje eilėje: R. Kazlauskienė, T. Ježova, G. Valkiūnas, V. Stunžėnas, R. Petkevičiūtė, V. Palinauskas, D. Raginytė

Vaidas PALINAUSKAS,
Tatjana JEŽOVA,
Asta KRIŽANAUSKIENĖ,
Rita KAZLAUSKIENĖ,
Gediminas VALKIŪNAS

Akademikas, profesorius Pranciškus Baltrus Šivickis (1882–1968) – vienas iškiliausių XX a. Lietuvos biologų. Gimė 1882 m. rugsėjo 30 d. Žalakiškių kaime, Raseinių rajone. Dėl caro valdžios persekiojimo 1906 m. su šeima turėjo emigruoti į Jungtines Amerikos Valstijas, kur Čikagos universitete baigė mokslus, 1922 m. apgynė filosofijos mokslų daktaro laipsnį. Po septynerių metų darbų profesorius pareigose Manilos universitete Filipinuose, 1928 m. grįžo į Lietuvą ir pirmiausia susipažino su biologijos mokslu pasiekimais Europoje: aplankė daugelio šalių universitetus ir biologines stotis. Jis stengėsi pakelti biologijos mokslus Lietuvoje į pasaulinį lygį. P. Šivickis dirbo Kauno Vytauto Didžiojo universitete, Vilniaus universitete ir moksliniuose institute. 1941 ir 1956 m. tapo tikroju Lietuvos mokslų akademijos nariu. Profesorius buvo plataus profilio mokslininkas vadovavęs mažiausiai 30 disertacinių darbų ir užauginęs garbių mokslininkų kartą, kurie tęsė ir plėtojo jo pradėtus tyrimus. P. Šivickio vardu pavadinta parazitologijos laboratorija esanti Gamtos tyrimų centre šiuo metu yra žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Rugsėjo 30 d. iškiliam biologui, akademikui Pranciškui Šivickiui būtų suėję 130 metų. Pagerbiant profesoriaus atminimą rugsėjo 27 d. Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto bibliotekoje buvo atidaryta paroda skirta akademikui 130-osioms gimimo metinėms ir P. Šivickio vardu pavadintos parazitologijos laboratorijos 60-osioms metinėms. Be to, šio garbingo jubiliejaus proga Lietuvos mokslų akademijoje spalio 3 d. buvo surengta konferencija „Akademiko P. Šivickio indėlis į Lietuvos biologijos mokslo plėtrą“ ir akademiko P. Šivickio darbų parodos atidarymas Vrublevskių bibliotekoje.

Gamtos tyrimų centro bibliotekoje buvo eksponuojamos akademiko para-

šytos knygos, moksliniai darbai ir populiarieji straipsniai. Į parodos atidarymą susirinko gausus bendruomenės būrys: P. Šivickio mokiniai, jo šeimos nariai, Gamtos tyrimų centro vadovai, Parazitologijos ir kitų laboratorijų darbuotojai bei bibliotekos kolektyvas. Parodos svečiai turėjo galimybę susipažinti su P. Šivickio asmeninės bibliotekos knygomis, profesoriaus užrašais ir nuotraukomis iš ekspedicijų bei įvairių mokslo renginių. Taip pat buvo eksponuojami Parazitologijos laboratorijos paskelbti moksliniai darbai ir atskleisti darbuotojų pasiekimai per 60 jos gyvavimo

Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto bibliotekoje P. Šivickio 130-osioms gimimo metinėms ir P. Šivickio vardu pavadintos parazitologijos laboratorijos 60-osioms metinėms skirta paroda. Paveiksluose užfiksuotos P. Šivickio asmeninės bibliotekos knygos

metų. Lietuvos mokslų akademijoje vykusioje konferencijoje pranešimus skaitė akademiko mokiniai ir „Šivickio vardo premijos“ laureatai – prof. Irena Eitmanavičiūtė apžvelgė akademiko gyvenimo istoriją, jo doktorantus ir pagrindinius mokslinius pasiekimus; prof. Vincas Būda pristatė darbų ciklą, už kurį 2011 m. buvo įteikta P. Šivickio premija; prof. Vaidutis Kučinskas detaliai išanalizavęs paliktus P. Šivickio darbus, pateikė to meto profesoriaus genetines išvalgas, kurios šiais laikais pasitvirtina naudojant naujausius tyrimų metodus. Įspūdingą ir netikėtą vaizdą juostų palikimą apie ekspedicijas ir tarpukario gyvenimą, kurį užfiksavo profesorius P. Šivickis, pristatė dr. Laima Petrauskienė. Toks netikėtas dokumentinių filmų sustabdymo kadru pristatymas, daugelį jo mokinių ir artimų žmonių nukėlė tiesiai į nuotraukose pavaizduotą to laikmečio Lietuvą.

Parodą Vrublevskių bibliotekoje atidarė ir šiltai pristatė bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas. Lietuvos MA

prezidentas, akademikas Valdemaras Razumas akademiką P. Šivickį išskyrė kaip pasaulinio lygio mokslininką, nušvietė akademiko nuopelnus mokslo pažangai tarpukario Lietuvoje ir jų tęstinumą iki dabarties. Gamtos tyrimų centro P. Šivickio vardo Parazitologijos laboratorijos vadovas akademikas Gediminas Valkiūnas papasakojo apie akademiko idėjų ir darbų tęstinumą šioje laboratorijoje. Jis pažymėjo, kad profesorius buvo vadovas, kurį kolegos bei studentai ne tik gerbė, bet ir nuširdžiai mylėjo. Taip pat šiltais prisiminimais apie savo mokytoją pasidalino viena iš P. Šivickio mokinių dr. Tamara Arnastauskienė. Ji prisiminė, kad profesorius buvo labai paprastas, rūpestingas ir dėmesingas savo mokiniams, į jį buvo galima kreiptis bet kokių klausimų ir visad gauti atsakymą ar sulaukti pagalbos.

Profesoriui skirtuose renginiuose dalyvavo P. Šivickio mokiniai: prof. Irena Eitmanavičiūtė, dr. Tamara Arnastauskienė, dr. Valerija Kisielienė, ir dr. Benė Kadytė, dukros Ramuona Simokaitienė, Teklė Juodienė ir Marija Dirvanauskienė, dabartinis Parazitologijos laboratorijos kolektyvas ir kiti.

Didžiausią išpūdį renginių svečiams paliko šilti pasakojimai apie profesorį ir jo darbą su studentais tiesiogiai iš jo buvusių mokinių ir artimų žmonių lūpų. Toks prisilietimas prie Lietuvos mokslo istorijos ir pasaulyje garsaus mokslininko gyvenimo daugeliui buvo įkvepiantis ir palaikantis. Pasakojimai apie profesoriaus mokslus Amerikoje, vizitus garsiausiose Europos universitetuose ir biologinėse stotyse, darbą Filipinuose, Manilos universitete ir be galo vardinti pasiekimai eksperimentinės biologijos, parazitologijos, embriologijos, malakologijos, histologijos ir genetikos srityse privertė jaunimą susimąstyti. Užplūdo pasididžiavimo jausmas, kad ir mes galime būti šios garbingos bei iki šių dienų nenutrūkstamai besitęsiančios istorijos dalimi. Bėlieka padėkoti P. Šivickio išaugintiems mokiniams bei jų pasekėjams, kurie tęsia pradėtus akademiko darbus ir išlaiko P. Šivickio įkurtas Parazitologijos laboratorijos garbingą vardą ir aukštą mokslinį lygį.

TARPTAUTINĖJE JAUNIMO GAMTOS MOKSLŲ OLIMPIADOJE LIETUVAIČIAI PASIDABINO BRONZA

2012 m. gruodžio 1–10 d. Irano sostinėje Teherano vyko Tarpautinė jaunimo gamtos mokslų olimpiada (IJSO, International Junior Science Olympiad), kurioje dalyvavo ir Lietuvos komanda: Marius Kluonis iš Kauno technologijos universiteto gimnazijos (mokyt. Aldona Matiušienė, Birutė Maciulevičienė, Alvydas Jotautis), Jonas Viršilas ir Dovydas Drakšas iš Klaipėdos licėjaus (mokyt. Antanas Kontautas, Rima Grabauskienė, Marius Žadvydas). Olimpiadoje lietuviai pasirodė puikiai – Marius ir Dovydas iškovojo bronzos medalius.

Tai – unikali olimpiada mokiniams iki 16 metų iš viso pasaulio, kurioje

varžomasi atliekant chemijos, biologijos ir fizikos užduotis. Mūsų šalies komandos šioje olimpiadoje dalyvauja nuo 2008 m. ir kiekvieną kartą grįžta su apdovanojimais. Prieš metus Pietų Afrikos respublikoje vykusioje olimpiadoje buvo iškovoti vienas sidabro ir du bronzos medaliai.

Komandai vadovavo bei pasiruošti padėjo Vilniaus universiteto biotechnologijos instituto doktorantas Paulius L. Tamošiūnas, Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto doktorantas Lukas Taujenis ir Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojas Tomas Kivaras.

Oficialus olimpiados tinklapis <http://www.ijsso.ir/>

Indrė Grigaitytė

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro Gabių ir talentingų vaikų ugdymo skyriaus metodininkė

KARALIAUČIUJE ATIDENGTA ATMINIMO
LENTA LIETUVOS IR RUSIJOS KULTŪRINIŲ
RYŠIŲ PUOSELĖTOJUI

Karaliaučiaus srities mieste Zelenogradske (Krantas) gruodžio 9 d. atidengta atminimo lenta čia gyvenusiam ir kūrusiam nusipelnusiam Lietuvos ir Rusijos kultūrinius ryšius puoselėjusiam poetui ir vertėjui Semui Simkinui, kuriam tą dieną būtų sukakę 75-eri.

Lietuvos generalinis konsulas Kaliningrade Vclavas Stankevičius pabrėžė šio poeto indėlį į abiejų šalių poeziją ir kūrybinių kontaktų su kolegomis iš Lietuvos palaikymą.

S. Simkino vardas gerai žinomas ne tik Karaliaučiaus srities gyventojams, bet ir jo talento gerbėjams Lietuvoje, Vokietijoje, Lenkijoje. Poetas į rusų kalbą išvertė Liudviko Rėzos, Hermano Zudermano, Vytauto

Brenciaus kūrinius, buvo pagrindinis poezijos rinkinio „Sestra moja Litva“ sudarytojas. Nuo 1987 iki 2010 m. gyveno ir kūrė Zelenogradske.

Atminimo lenta Semui Simkinui

Kūrėjo atminimo įamžinimą parėmė Lietuvos užsienio reikalų ministerija.

GRUZIJOJE ATIDARYTAS LITUANISTIKOS CENTRAS

Lietuvos ambasadorius Tbilisyje Jonas Paslauskas spalio 16 d. dalyvavo iškilmingame Lituanistikos centro atidaryme Gruzijos technikos universitete.

Sveikindamas Tbilisio akademinę bendruomenę ambasadorius pabrėžė ne tik kultūrinę ir istorinę, bet ir praktinę lietuvių kalbos mokymosi reikšmę.

„Gruzijai įstojus į Europos Sąjungą, jauni specialistai, kalbantys oficialiomis ES kalbomis, turės daugiau karjeros galimybių. Tegul viena iš šių kalbų būna seniausia gyvoji indoeu-

ropietiška kalba – lietuvių“, – sakė ambasadorius.

Anot čia dėstysiančio Lietuvos edukologijos universiteto prof. dr. Vido Kavaliausko, Lituanistikos centro durys atviros ir kitų Gruzijos universitetų studentams. Kadangi susidomėjimas didelis, tikėtina, kad kitais metais įstaiga išaugs į didesnę – Baltistikos – centrą.

Dabar lietuvių kalbos kursų Tbilisyje lanko 57 studentai. Planuojama, kad penki geriausi kurso klausytojai kitais metais dalyvaus lietuvių kalbos vasaros kursuose Lietuvoje.

Lituanistikos centras duris atvėrė ir Tbilisyje Gruzijos technikos universitete

Parengta pagal URM Informacijos ir viešųjų ryšių departamento pranešimą

Apklausa „Plagiato prevencija mokslo žurnalų leidyboje“ rezultatų apžvalga (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 21.

Lapkričio 7-ąją d. Lietuvos MA vyko apskritojo stalo diskusija „Mokslo žurnalų leidyba: plagijavimo prevencija ir leidybos etika“, kurioje savo patirtimi dalijosi projekte „Periodinių mokslo leidinių leidyba“ dalyvaujantys redaktoriai. Diskusijai buvo kviečiami visų Lietuvos žurnalų atstovai, nes jiems taip pat suteikiama galimybė išbandyti plagijavimo prevencijai skirtą CrossCheck sistemą pagal Lietuvos MT finansuojamą projektą (daugiau adresu <http://www.moksloperiodika.lt/>).

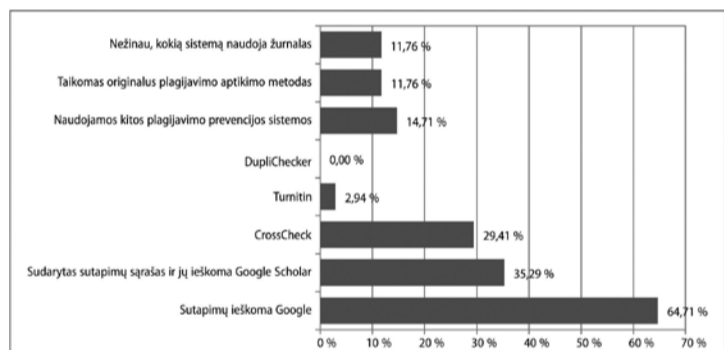
Diskusijos dalyviams buvo pristatyta Lietuvos mokslo periodikos asociacijos vykdytos apklausos „Plagiato prevencija mokslo žurnalų leidyboje“ rezultatų apžvalga. Šios apklausos rezultatus pateikiame skaitytoms.

Eleonora DAGIENĖ
Raimundas KIRVAITIS

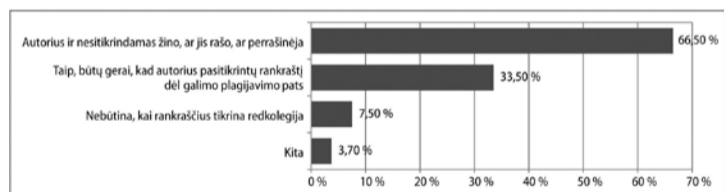
Ar žurnalui pateikti rankraščiai tikrinami dėl plagijavimo ir savęs plagijavimo?

53 % Lietuvos žurnalų redaktorių, atsakydami į šį klausimą pasirinko variantą „Rankraščiai netikrinami. Tikimasi, kad plagiatai aptiks recenzentai“, tuo atsakomybę už plagijavimo prevenciją perduodami recenzentams ir patvirtindami, jog dirba klasikiniiais metodais ir nesinaudoja šiuolaikinių technologijų suteikiamomis galimybėmis. 36 % respondentų, pasirinkusių variantą „Taip, tikrinami“, buvo prašoma pažymėti kokiais būdais tikrinami rankraščiai (6 pav.). Kaip matoma CrossCheck sistema, kurią naudoja gerai žinomos užsienio akademinės leidyklos, jau žinoma Lietuvoje, todėl tikimasi, kad Lietuvos mokslo žurnalų leidyboje ji bus taikoma plačiau.

Kai kurie užsienio žurnalai autoriams suteikia galimybę pasitikrinti žurnalui pateikiamą rankraštį dėl galimo plagijavimo ir nustatyti, kokį sutapimų procentą rodo plagijavimo aptikimo sistema. Lietuvos redaktorių ir mokslininkų nuomonė pateikta 7 pav.

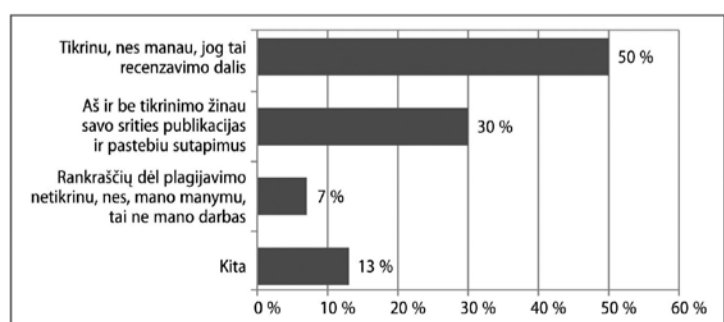
6 pav. Kokios plagijavimo prevencijos sistemos naudojamos jūsų žurnalo (-ų) leidyboje?

7 pav. Ar reikėtų rekomenduoti autoriams, teikiantiems savo rankraštį žurnalui, pasitikrinti dėl plagijavimo?

Ar recenzuojamas tikrinate rankraštį plagijavimo aspektu?

Rengiant apklausą nesitikėta, kad tiek daug Lietuvos žurnalų rankraščių dėl plagiato netikrina, nes tikisi, jog plagiatai aptiks recenzentai. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad recenzavimas yra neatšiejama mokslo žurnalų leidybos dalis, klausimyne buvo numatyta, jog respondentai, pažymėję, kad jie recenzuoja mokslo žurnalų

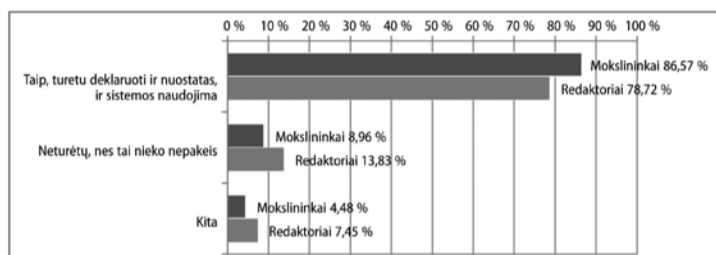

8 pav. Ar būdamas recenzentu tikrinate recenzuojamą rankraštį dėl plagijavimo?

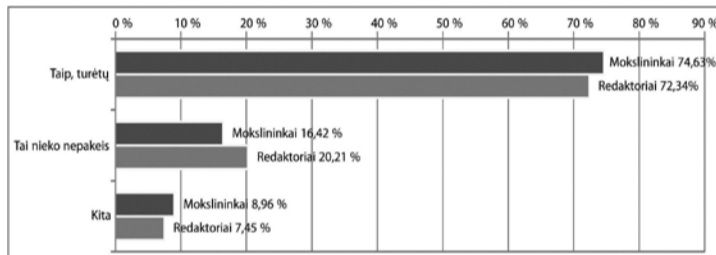
straipsnius, bus klausiami „Ar būdamas recenzentu tikrinatė recenzuojamą rankraštį dėl plagijavimo?“ Taigi, 80 respondentų papildomai buvo klausiami ar recenzuodami jie tikrina rankraščius dėl plagijavimo (7 pav.) ir, jeigu tai daro, – kokias sistemas naudoja tikrinti. Dauguma recenzentų naudoja Google arba turi sudarytą sutapimų sąrašą ir jų ieško Google Scholar.

Ar žurnalas turėtų deklaruoti plagijavimo prevencijos sistemų naudojimą ir nuostatas dėl skelbiamų straipsnių originalumo?

Didžioji respondentų dalis mano, kad mokslo žurnalai turėtų skelbti nuostatas dėl plagijavimo ir savęs plagijavimo (9 pav.) bei

9 pav. Ar mokslo žurnalas turėtų deklaruoti plagijavimo prevencijos sistemų naudojimą ir savo nuostatas?

10 pav. Ar Lietuvos žurnalai turėtų pasirašyti etikos deklaraciją?

pasirašyti etikos deklaraciją (10 pav.). Maždaug kas penktas respondentas nusiteikęs pesimistiškai ir mano, kad tai nieko nepakeis. Taip lyg patvirtinama, kad institucijose jau paskelbti ir galiojantys mokslininkų etikos kodeksai yra neveiksmingi. Respondentai, pasirinkę atsakymą „Kita“, taip pat primena, kad „dalis Lietuvos mokslo žurnalų ir taip skelbia nuorodas autoriams dėl straipsnių autentiškumo ir originalumo“, tad, jų nuomone, papildomos deklaracijos nereikalingos. Pažymėtina, kad aiškiai išdėstyti žurnalo nuostatai – vienas iš leidybos kokybės rodiklių.

Gausybė komentarų

Atsižvelgiant į tai, kad dalyvavusieji apklausoje parašė gausybę komentarų, kurie galėtų būti įdomūs plačiajai akademinėi bendruomenei, buvo nutarta paskelbti juos visus tyrimo rezultatų apžvalgos priede. Daugiausiai buvo komentuojamas klausimas „Ar savęs plagijavimas yra tokia pat problema kaip ir plagijavimas?“ (103 komentarai)

Į prašymą įrašyti kitus plagijavimo aspektus, nepaminėtus šioje apklausoje, atsiliepė 49 respondentai, tai yra beveik kas trečias apklausos dalyvis. Gautus atsakymus galima būtų skirstyti į tokias grupes.

Didžiausią grupę sudaro komentatoriai, kurie vienaip ar kitaip kaltina sistemą, skatinančią skelbti daug straipsnių. „Kaip ir visur kur – šalinti priežastis, bet ne pasekmes. Daugelis mokslininkų elgiasi ar bent norėtų elgtis etiška, bet atestacijų reikalavimai, konkurencija tarp universitetų ir atskirų mokslininkų verčia „kepti“ straipsnį po straipsnio“. „Mokslininkai turėtų būti vertinami ne vien už sureikšmintas publikacijas, tuomet būtų mažiau lenktynių kas daugiau, tuomet nereikėtų ir plagijavimo“. „Reikia pašalinti priežastis, dėl kurių mokslininkai imasi plagiato ir problema išnyks savaime“. „Ažiotažas dėl kuo didesnio publikacijų skaičiaus skatina darbų dalinimą į daug dalių, kiekvieną iš jų publikuojant atskirai, siekiant padidinti publikacijų skaičių buriamasi į autorių kolektyvus“. „Dirbdamas sąžiningai, prarandi konkurencingumą, nes svarbiausias mokslininko rodiklis – straipsnių kiekis ir žurnalo statusas“. „Lietuvos mokslo rezultatų vertinimo sistema skatina beatodairiškai rašyti beverčius straipsnius, dėl ko ir didėja savęs plagijavimas“. „Plagijavimo ir niekalo spausdinimo pagrindas – institucijų finansavimo sistema ir kai kuriose įstaigose mokslininkų finansavimas už straipsnius. Ji stimuliuoja kai kuriuos mokslininkus, kartais net tuos, kurie skirti pinigų, nusižengti etikai.“

Nemažą komentatorių grupę sudaro teigiantieji, kad realios baudmos nebuvimas skatina neetišką elgesį, kuriam priskirtinas ir plagijavimas. „Jau net ne apie dublikatą – apie „triplikatą“ – informavome rektorių,

jokios reakcijos, autorius dabar prodekanas.“ „Turėtų būti reali atsakomybė už plagijavimą, tuomet būtų mažiau tokių atvejų. Kol atsakomybės nėra, belieka pasitikėti mokslininko sąžiningumu, deja, atsakomybės nebuvimas rodo blogą pavyzdį studentams.“ „Plagijavimas ir straipsnių *kepimas* yra aukso versmė, iš kurios troškuli malšina ne vienas mokslininkas ar universitetas. Vargu ar pavyks tai išspręsti deklaracijomis ir savicenzūra – kokia ji gali būti, kai redaktoriai priiminėja savo straipsnius? Plagiatas turėtų būti teisine tvarka baudžiamas prasižengimas, už jį šalinama iš universitetų.“

Yra manančių, kad formali kova su plagiatu tik pablogins situaciją. „Jei norime šią vietinę reikšmės slogą paversti vėžiniu procesu, reikia sukurti formalias plagiato paieškos sistemas ir įteikti jas nekompetentingiems, bet labai aktyviems kovotojams, suteikiant jiems biurokratinę valdžią – tada ir užvirs košė.“

Yra ir manančių priešingai: pritariančių paviešinti plagijavimo apibrėžimą ir įgyvendinti jo kontrolę. „Norėčiau, kad būtų labai aiškiai apibrėžta ir įvardyta, kas laikoma plagijavimu, ir kad tai atitiktų tarptautinį šio reiškinio supratimą. Dirbantiems mokslo srityje tai ypač aktualu, todėl jaunieji mokslo darbuotojai turėtų būti supažindinami su šia problema pasirašytinai.“ „Manau, kad įgyvendinus plagijavimo kontrolę laimėtų tikri mokslininkai, nes sukurti daug originalių straipsnių yra sunku. Giliai mąstantis mokslininkas negali rašyti daug ir greitai. Kuomet vertinant remiamasi kiekybe, sąžiningas mokslininkas gali pasirodyti nepakankamai produktyvus.“

Komentatoriai atkreipia dėmesį į sunkumus surandant plagiatus: „Sunkiausiai aptinkamas plagijavimo atvejis, su kuriuo susidūriau – kai autorius išverčia ar paprasčiausiai išversti užsienyje rašytą straipsnį ir jį spausdina savo vardu. Vienas žinomas žmogus šitaip gavo habilituoto daktaro laipsnį.“ „Jei autorius plagijuos versdamas užsienio autorius, sistemos to neaptiks. Antras dažnai pasitaikantis variantas – laisvas atpasakojimas to, kas

perskaityta, ko vėlgi niekas nesugaudys“. Tad šis komentatorių formuluoja išvadą, kad „visokių sistemų kūrimas daugeliu atvejų bus tik pinigų plovimas ir biurokratinio aparato didinimas“.

Padėka

Lietuvos mokslo periodikos asociacijos vardu dėkojame visiems mokslo žurnalų leidėjams, redaktoriams, straipsnių autoriams ir recenzentams, skyrusiems laiko ir išsakiusiems savo požiūrį į aptariamus klausimus.

IŠVADOS

Atrinkus tik su mokslo žurnalų leidyba susijusių respondentų atsakymus, galima pagrįstai teigti, kad apklausoje dalyvavo su aptariamais klausimais gerai susipažinę asmenys.

Apklausos rezultatai ir komentariai rodo, jog mokslinis nesąžiningumas, taip pat plagijavimas ar savęs plagijavimas Lietuvos mokslininkams yra opi problema: 76 % respondentų vienaip ar kitaip susidūrė su plagijavimo atvejais.

Respondentų nuomonė dėl rankraščio (straipsnio) naujumo pasiskirstė beveik vienodomis proporcijomis ir jų pasirinkti variantai rodo, jog vieningos nuomonės dėl straipsnio naujumo nėra. Su žurnalų leidyba tiesiogiai susiję respondentai (redaktoriai, leidėjai, redkolegijų nariai) straipsnio naujumo klausimu yra šiek tiek griežtesni ir originaliais laiko straipsnius, kuriuose yra 50 % ar 70 % naujos originalios medžiagos.

Mokslininkų dažniau buvo pasirinktas variantas, kai nauju (originaliu) galima laikyti tik 30 % naujos medžiagos turinčius rankraščius (straipsnius).

Lietuvos žurnalų redaktoriai dėl vienokių ar kitokių priežasčių neišnaudoja galimybių, kurias suteikia plagijavimo prevencijai skirtos technologijos. Jie ir toliau pasikliauja recenzentų kompetencija, kuria rėmėsi pastarąjį šimtmetį, tačiau kompiuterių ir interneto amžiuje plagijavimo prevencijai recenzentų pagalbos jau nebepakanka.

Dauguma respondentų mano, kad žurnalai turėtų deklaruoti savo reikalavimus originaliems straipsniams ir pasirašyti etikos deklaraciją, tačiau trečdalis jų mano, jog tai nieko nepakeis. Lietuvoje dar nėra formalizuotų nuostatų ir procedūrų, kaip institucija ar akademinės bendruomenės narys turėtų elgtis pastebėjus mokslinio nesąžiningumo atvejį.

Respondentų komentaruose juntamas nusivylimas, kad nieko negalima pakeisti, ir nesąžiningumo problema toliau tik didės. Pažymėtina, kad Lietuvos mokslo institucijos turi įvairių etikos deklaracijų ir kodeksų, tačiau neturi konkrečių formalizuotų (patvirtintų) procedūrų, padedančių kodeksus padaryti veiksmingus.

Didžioji respondentų dalis pateisina vienintelį dvigubą publikavimo atvejį – kai skelbiamas straipsnis, kuriame teikiama praplėsta konferencijos darbų rinkinyje publikuota medžiaga (tezės).

Per knygą LEVAS VLADIMIROVAS tiesė tiltus į ateitį

2012 m. buvo minimos „Knygos riterio“ profesoriaus Levo Vladimirovo (1912–1999) šimtosios gimimo metinės. Prisiminti šio žymaus knygotyryninko ir bibliotekininko nuopelnai sugrąžinant cariniais laikais iš Lietuvos bibliotekų išvežtąsias knygas, tarp jų ir unikalias.

Lapkričio viduryje, 15–16 d., Vilniaus universitete, kurio mokslinei bibliotekai L. Vladimirovas vadovavo 1948–1964 m., VU Komunikacijos fakultetas ir VU biblioteka surengė didelę tarptautinę mokslinę konferenciją „Sugrąžinta praeitis: prof. Levo Vladimirovo fenomenas ir mokslinių idėjų sklaida“. Lietuvos mokslininkų laikraštis „Mokslo Lietuva“, būdamas vienas iš informacinių konferencijos rėmėjų, parengė keturis pokalbius su konferencijos dalyviais iš Baltarusijos ir, aišku, Lietuvos mokslininkais. Tikimės juos išspausdinti.

Šį kartą mūsų pašnekovas – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinis direktorius **Renaldas GUDAUSKAS**.

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis direktoriau, profesoriau, mūsų iškiliausioje bibliotekose – Jūsų vadovaujamoje Nacionalinėje M. Mažvydo, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskijų, Vilniaus universiteto ir kitose profesoriaus Levo Vladimirovo dvasia juntama, nors jis vadovavo tik vienai iš jų – senosios Alma mater bibliotekai. Kodėl taip yra? Klausiu iš didelės pagarbos šiai ištis nepaprastai Lietuvos mokslo asmenybei.

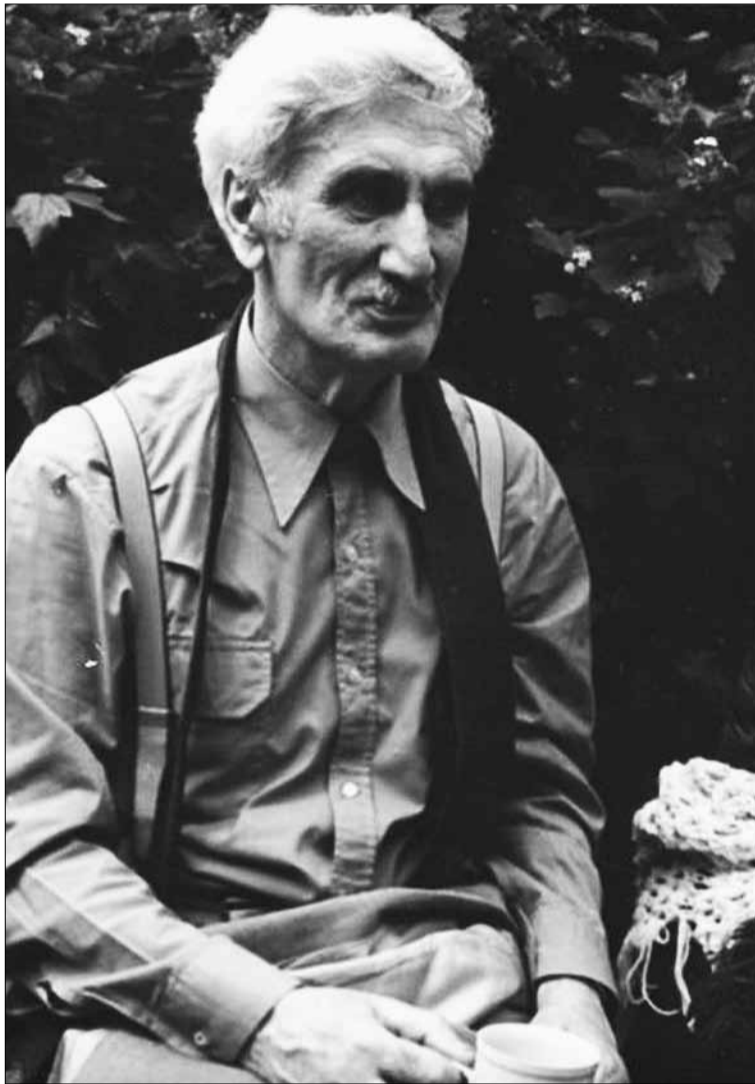
Renaldas Gudauskas. Jūsų klausime slypi dalis atsakymo: prof. Levo Vladimirovo dvasia, idėjos ir tam tikri sprendimai yra neatsiejami nuo Lietuvos bibliotekininkystės, knygotyros ir apskritai kultūros. Jo sprendimas netiesė savotišką tiltą į ateitį. Kai kurie jo siekiai mokslinės komunikacijos srityje, rengiant bibliotekininkystės specialistus, jau tapo realybe, perėjo į informacijos duomenų ir žinių valdymą. Visa tai buvo numatyta ir užprogramuota L. Vladimirovo kaip mokslininko, mokslinės bibliotekos vadovo įvairiašakėje veikloje ir sprendimuose.

ML. Buvo ryškus humanitaras pagal išsilavinimą, Vytauto Didžiojo universitete studijavo anglų, vokiečių kalbas ir pedagogiką, vėliau ekonomikos mokslus Kauno ir Vilniaus universitetuose. Puikiai suvokė, kad ateitis moksle, taip pat bibliotekininkystėje, neįmanoma be informacinių technologijų. Iš kur ta nuovoka tuo metu, kai niekas net negirdėjo tokios sąvokos kaip personalinis kompiuteris, nes ir tokių kompiuterių nebuvo. O ir sąvoka informacinės technologijos išskrisdavo nebent iš tos srities specialistų lūpų.

R. Gudauskas. Pasakyčiau, kad tai buvo integralus sisteminis strategas, jeigu kalbėtume dabartine vadybos kalba. L. Vladimirovui būdingas dvasios, minties ir valios lydinys, lyderystė tuose procesuose, kuriuose jam teko dalyvauti – valstybės tarnyboje, akademinėje veikloje, naujų akademinį struktūrų kūrimo, net jų įvardijime, bibliotekų valdyme. Galingų įžvalgų asmenybė, kuri nebūtinai buvo susijusi su detalio technine kompetencija. L. Vladimirovą pavadinčiau veikiau strategijos, politikos formavimo lygmenų lyderiu.

Jis sugebėjo susieti praeitį, sėkmingai veikti to meto sąlygomis ir labai gerai jausti ateities tendencijas, kurios priklausė ir nuo būsimų technologijų.

ML. Kiek L. Vladimirovo nuostatas, ateities tendencijų suvokimą paveikė

Knygotyryninkas, bibliofilas ir bibliotekininkas profesorius Levas Vladimirovas

Konferencijoje prof. Axel Ernst Walter (Klaipėdos ir Osnabriuko universitetai), už jo prof. Vladas Žukas, toliau pirmoje eilėje Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos generalinis direktorius Renaldas Gudauskas ir konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas prof. Arvydas Pacevičius

tas faktas, kad jam likimas lėmė dvi kadencijas – 1964–1967 ir 1967–1970 m. dirbti Jungtinių Tautų Dago Hamaršeldo bibliotekos generaliniu direktoriumi? Gal būtent ten ir įgijo savo kompetencijų ir savybių, už kurias mes šiandien taip vertiname profesorių?

R. Gudauskas. Jeigu nebūtų turėjęs tam reikalingų duomenų, tai nebūtų ir tapęs tuo, kuo išliko jį pažinojusiu ir asmeniškai nepažinojusiu žmonių atmintyje. Žinoma, tai buvo tarptautinio lygmenų autoritetas, daręs didelę įtaką ir kitų šalių ne tik bibliotekininkams, bet ir mokslininkams. Pasauliniu mastu buvo labai aukštai vertinama L. Vladimirovo veikla, diegiant informacines technologijas JT Dago Hamaršeldo bibliote-

koje. Man tenka dalyvauti įvairiuose pasauliniuose forumuose, susitinku su L. Vladimirovą pažinojusiais, net su juo dirbusiais asmenimis. Vienareikšmiškai mūsų profesorių jie prisimena kaip reputacijos autoritetą, sektingą pavyzdį. Neabejotinas Lietuvos išugdymas tarptautinis autoritetas.

ML. Iš šios dienos pranešimų konferencijoje, ir ypač prof. Vytauto Broniaus Pšibilskio labai informatyvaus pranešimo, aiškėja, kad Levas Vladimirovas nebuvo toks laimės „kūdikis“ kaip kartais gali atrodyti. Kartais jam labai nelengvai tekdavo įveikti rutiną, obskurantizmą, nenorą keisti požiūrio į daugelį įprastų ir patogių dalykų. Tekdavo susidurti net su kenkėjiškumu, nesuprantant kultūros paveldo reikšmės. Taigi L. Vladimirovas

dar buvo ir kovotojas už kultūrą, paveldą ir kitas žmogiškąsias vertybes.

R. Gudauskas. Jis buvo absoliutus – nebijau šito žodžio – kovotojas, labai drąsus žmogus. Ir labai nepriklausomas žmogus. Kiek yra tekę prof. L. Vladimirovą stebėti įvairiose aplinkose, jam nebuvo garbinamų autoritetų, jeigu jie akivaizdžiai klydo. Jis kažin kaip sugebėdavo paveikti tuos reikalavimus, kuriuos laikė niekiniais, klaidingais, neteisingais. Pavadinčiau L. Vladimirovą pavyzdingu, labai garingu žmogumi.

ML. Dvasios autoritetai, kurie tiek nukentėjo nuo XX a. istorinių kataklizmų, revoliucijų ir virsmų, vis dėlto didžia dalimi sugebėdavo išlikti žmonėmis. Šia prasme L. Vladimirovo asmenybė taip pat tyrinėjama kaip dvasios aristokratizmo pavyzdys.

R. Gudauskas. Išties XX amžiaus sudėtingi likiminiai įvykiai buvo nepavydėtini daugeliui žmonių ir net ištiesoms tautoms, bet šio žmogaus asmenyje galėjai jausti humaniškas vertybes, meilę paprastam žmogui, sugebėjimą išlaisvinti tame žmoguje slypinčias galias. Kalbu apie L. Vladimirovo pavaldinius, kurie labai jį gerbė. Savo studentuose jis sugebėdavo atskleisti glūdinį giluminį potencialą. Manau, daugelis su šiais mano žodžiais sutiks, jeigu buvo tekę dirbti šalia L. Vladimirovo ar bent kiek geriau jį pažinoti. Per stipriai ar perdėtai apie šį profesorių tikriausiai neįmanoma pasakyti.

ML. Ar L. Vladimirovui tekdavo prisitaikyti prie to meto režimo, tarybmečio ab-

suvaicino ir tai, kad Antrąjo pasaulinio karo metais (1941–1945) L. Vladimirovas buvo 16-osios lietuviškos šaulių diviziono karininkas, sužeistas mūšiuose. Bet ideologinėmis klisėmis nepersisėmė.

R. Gudauskas. Teisingai pasakyta, kad buvo dvasios aristokratas, maksimalus eruditas. Pasakyčiau, kad buvo net ir globalistas gerąja prasme, kai žmogus vertina visas kultūras, nė vienai neteikdamas pirmumo. Ji parvežė į Lietuvą pažangą ir perspektyvas, kuriomis buvo persiėmęs, kai dirbo JT Dago Hamaršeldo bibliotekoje.

ML. Jums teko kartu su L. Vladimirovu betarpiškai dirbti ar bendradarbiauti?

R. Gudauskas. 1991–2002 m. buvau Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dekanas, tad su L. Vladimirovu tekdavo dažnai susitikti. Teko bendradarbiauti dirbau susitikti kai kuriuose projektuose tos pačios Vilniaus universiteto bibliotekos arba Mokslinės komunikacijos ir informacijos centro projektuose. Buvau pasiūlytas kurti to centro koncepciją. Vyko santvarkų kaita, o prof. Levas Vladimirovas buvo to mano darbo recenzentas. Ligi šiol džiaugiuosi, kad teko kažin kiek prisidėti prie tų perspektyvinių įžvalgų. Siekėme išsaugoti istorines bibliotekos funkcijas istorinėje Vilniaus universiteto architektūrinio ansamblio istorinėje dalyje, o modernias funkcijas siūlėme perkelti į Saulėtekio alėją. Antakalnyje esančią naująją universiteto dalį. Iki tol apie tai dar niekas nebuvo kalbėjęs. Profesorius palankiai įvertino ir mūsų tuo metu formuotą būsimos bibliotekos modelį. Iš laiko perspektyvos matome, kad tai buvo teisinga įžvalga, dabar baigiama įgyvendinti. Esu dėkingas likimui, kad mane suvedė su L. Vladimirovu.

ML. Dabar rekonstruojamas Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos pagrindinis pastatas Gedimino prospekte. Kaip sekasi?

R. Gudauskas. Sekasi priimtinai. Ekonominės įtampos sąlygomis mūsų finansavimas nėra toks, kokio reikėtų, bet pakankamas judėti į priekį. Tai didžiulis iššūkis mums, nes ne tik šį pastatą rekonstruojame, bet modeliuojame ateities biblioteką.

ML. Ar tokių, kokias galima išvysti išsivysčiusiose šalyse?

R. Gudauskas. Būtent tokią. Šioks toks atsilikimas laike mums gal net naudingas, nes galime diegti kai kuriuos modernesnius sprendimus, tokius, kurių prieš ketverius metus projektuodami rekonstrukciją dar negalėjome numatyti.

ML. Ar šioms darbams neturės įtakos pokyčiai Lietuvos politiniame gyvenime?

R. Gudauskas. Nemanau. Mus palaikė ir rėmė aukščiausios valstybės vadovai, pradėdant nuo valstybės Prezidentės ir kitų. Galiau tik ačiū tarti už tai, kas buvo ligi šiol, ir tokio paties supratimo ir dėmesio tikiuosi ateityje.

ML. Šioje Levo Vladimirovo šimtosios gimimo metinėms skirtoje konferencijoje pranešimo neskaitėte, bet atėjo pasisemti stiprybės, gerų minčių? O gal turite ir pragmatiškų siekių?

R. Gudauskas. Apie pragmatiškumą siekius negalvoju, bet jaučiu dvasinį poreikį būti čia, kur yra ir dalis manęs ir kur man gera būti. Su šiais knygos žmonėmis ir asmenybe, kuri dabar ten, kur negalioja laiko sąvoka – amžinybėje.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

AR IŠTVERS LEDYNMETŲ MAŽŲ TAUTŲ KALBOS?

Lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos Seime vyko tarptautinė konferencija „Europos kalbos technologijų amžiuje: quo vadis?“ Lietuvos kalbos instituto organizuotame renginyje dalyvavo Europos valstybių mokslo institucijų atstovai, politikai, kalbos technologijų ekspertai. Buvo aptariama, su kokiais iššūkiais ir sunkumais susiduria Europos kalbos nuolat kintančiame skaitmeniniame XXI amžiuje. Niekam ne paslaptis, kad ypač didelis susirūpinimas kyla mažosioms Europos kalboms, joms atsiduriant naujų kalbos technologijų lauke, taip pat kuriant ateities strategiją.

Jeigu daugiakalbystė įvardijama kaip vertingiausias Europos istorijos palikimas, tai ar išgarsime vienas kitą bendraudami tik savąja kalba? Ko gero tai vienas iš kertinių klausimų, šandien aktualus daugeliui šalių. META-NET atliktas tyrimas atskleidė ir dar nepanaudotas galimybes daugiakalbei Europai. Pagaliau kokios Europos Sąjungos struktūrinės paramos galima tikėtis ne tik diegiant naujas kalbos technologijas, bet ir kuriant įvairių šalių nacionalines kalbų strategijas, o gal vieningą strategiją? Klausimų daug ir viena konferencija į visus juos negali duoti atsakymo, bet gali padėti pagrįdai diskusijoms nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, atsižvelgiant į Europos Sąjungos 2014–2020 m. programas.

„Mokslo Lietuvos“ atstovas konferencijos metu pakalbino UAB „Tilde“ direktorių, META-NORD projekto vadovą **Andrėjū VASILJEVĄ** (Andrejus Vasiljevas).

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Andrejau Vasiljevai, Jūsų pavardės užrašymo forma sako, kad esate latvis.

Andrejus Vasiljevas. Tikrai taip. Ir gyvenu Latvijoje.

ML. Kaip vertinate dabartinę Latvijos informacinės kalbinės erdvės būklę?

A. Vasiljevas. Visose Baltijos šalyse padėtis panaši, nes mūsų šalių istorija panaši (bent jau per paskutinius 60–70 metų), ne kažin kiek skiriasi valstybių dydis. Tiesa, lietuviškai kalbančiųjų skaičius kiek didesnis negu latvių ir estų.

ML. Bet ir tų lietuvių skaičius Lietuvoje metai iš metų mažėja.

A. Vasiljevas. Ne geresnė latvių ir estų padėtis, kurių skaičius gimtose šalyse taip pat mažėja. Ir vis dėlto mūsų

UAB „Tilde“ direktorius, META-NORD projekto vadovas Andrejus Vasiljevas, Europos kalbų išteklių asociacijos prezidentas, Kalbos ir kalbos skaitmeninimo instituto vadovas Stelio Piperidis, META-NET aljanso vadovas Georgas Rehmas ir Tartu universiteto Kompiuterių mokslo instituto mokslininkas Neeme Kahuskas klausosi konferencijos „Europos kalbos technologijų amžiuje: quo vadis?“ pranešimų

šalių padėtis kalbos požiūriu skiriasi. Estijoje jau daug metų veikia nacionalinė kalbos technologijų programa. Tai padeda estų kalbai. Tiesa, Estijoje nėra didelių technologinių kompanijų, kurios bent kiek plačiau diegtų ar panaudotų savo produkcijoje tas kalbos technologijas.

Latvijoje, kaip nebūtų gaila, nebuvo ir nėra nacionalinės kalbos technologijų programos. Dabar kiek pavyko pažadinti snaudžiančius Latvijos politikus. Lapkričio mėnesį Rygoje vyko susitikimas su politikais, kalbėta, kad reikia tokios nacionalinės programos. Ekspertai vertino pasiūlymus ir neilgai trukus tokia programa bus pradėta rengti. Šio susitikimo iniciatorė – Latvių kalbos agentūra.

ML. Žodžiu, susigriebta pačių latvių iniciatyva, nelaukiant, kol paragins Briuselis.

A. Vasiljevas. Vyko šiems reikalams skirta konferencija, per pritraukę ekspertai prie vyno taurės ėmė spontaniškai reikšti savo nusiteikimą veikti, spręsti kalbai kylančius iššūkius skaitmeninių technologijų amžiuje. Politikai, kurie ten dalyvavo, ekspertų nuomonę palaikė, o tolesnės iniciatyvos ėmėsi Latvių kalbos agentūra.

Lietuviai kiek geresnėje padėtyje, nes tokią programą „Lietuvių kalba informacinėje visuomenėje“ turi kiek anksčiau priėmė. Šiai programai skirtą

pranešimą šios dienos konferencijoje perskaitė LR Seimo Informacinės visuomenės plėtros komiteto biuro vedėjas Ramūnas Čepaitis. Tai labai plati kompleksinė programa, mano manymu, tai didelis lietuvių laimėjimas – turėti tokią programą. Neabejojau, kad ją pradėjus įgyvendinti jau po kelerių metų Lietuvoje padėtis pagerės.

ML. Ateityje tikriausiai keisis, bet kaip programą įgyvendinama dabar? Jūsų žvilgsnis iš šalies mums svarbus.

A. Vasiljevas. Nereiktų tų projektų suvokti kaip šalių lenktyniavimo lauko. Kalbos būklė lemia daug objektyvių sąlygų – šalies dydis, ta kalba kalbančiųjų skaičius ir t. t. Europos Sąjungoje pagal nacionalinės kalbos būklę skaitmeniniame pasaulyje šalys skirstomos į keturias kategorijas, tačiau aukščiausia kategorija nėra suteikta nė vieni kalbai. Apie jokią kalbą negalėtume pasakyti, kad ji atitiktų aukščiausiai kategorijai keliamus reikalavimus.

ML. Lieka nuleisti rankas, nes prieš realybę, kaip prieš vėją, nepapūsi?

A. Vasiljevas. Priešingai, reikia visiems susiimti ir bendromis jėgomis kibtį ir spręsti problemas.

ML. Vienos politinės partijos buvo siūloma kurti bendrą baltų – lietuvių ir latvių informacinės erdvės programą ir rūpintis šių kalbų ateitimi.

A. Vasiljevas. Latvijoje veikianti bendrovė „Tilde“ daug dirba kurdamas

informacinių technologijų programas ir kitus skaitmeninius produktus latvių ir lietuvių kalbomis. Padaryta tikrai nemažai, bet mums sunku šioje veikloje pavyti dideles valstybes. Jos gali skirti daug didesnes lėšas šiems tikslams, gerokai daugiau turi savo produkcijos vartotojų. Vadinasi, turi ir daugiau suinteresuotumo kurti ir diegti kalbų informacines technologijas.

ML. Nei latviai, nei lietuviai niekad nesusilygins su tomis šalimis nei kalbos vartotojų skaičiumi, nei galimybėmis disponuoti didelėmis lėšomis. Tai ką galime ir turime padaryti?

A. Vasiljevas. Pasakyčiau kitaip. Europos Sąjungoje lietuvių ir latvių kalbos turi lygiai tą patį statusą, kaip prancūzų, vokiečių ar ispanų kalbos. Visos jos yra ES oficialios kalbos, kaip ir dar 18 kitų šalių valstybinės kalbos. Taigi 23 kalbos turi ES oficialių kalbų statusą. Mūsų tikslas įtikinti ES politikus Briuselyje, kad kalboms, kurios neturi didesnės technologinės pasipirties, būtų skiriamas padidintas dėmesys. Tos kalbos gali būti atitinkamai testuojamos ir jų reikmėms skiriamas papildomas finansavimas.

ML. Ar realu tikėtis papildomo finansavimo?

A. Vasiljevas. Be jokių abejonių. Man yra tekę dalyvauti diskusijose, kur šie klausimai buvo svarstomi, bet jie buvo keliami atskirų šalių ar tik atskirų kalbų informacinių technologijų specia-

listų. Trūko ligi šiol kritinės masės, kuri būtų sudaryta šiems klausimams iškelti ir spręsti. Jeigu mūsų šalių politikai, ministrai, vyriausybės vadovai vienu balsu reikalautų išskirtinio dėmesio mažų šalių valstybinėms kalboms, tai neabejojau, kad pavyktų įtikinti ir didelių šalių politikus mūsų reikalavimų teisingumu.

Juk kokia buvo ES kalbų priešistorė. XX a. devintajame ir dešimtajame dešimtmečiais ES buvo skiriamos labai didelės lėšos kalbų technologijoms diegti ir plėtoti. Tuos pinigus gavo ir programos vykdė tos valstybės, kurios tuo metu buvo ES narės. Vėliau ES narės senbuvės nutarė: užteks, kalbos technologijų srityje daug padaryta, dabar aktualesni kiti dalykai. Toliau tegul pati rinka šiuos procesus valdo... Kai mes 2004 m. įstojome į ES, kai kurie apžvalgininkai tą metų net pavadino „kalbų technologijų ledynmečiu“. Mums šis ledynmetis vis dar tęsiasi.

ML. Ir tęsis tol, kol Briuselio koridoriuose nesudarysime kritinės masės tą sąstingį paveikti? Išties laikas prikelti įšale sustingusius politikus.

A. Vasiljevas. Koridoriuose ar posėdžių salėse – kaip čia pasakius. Vyksta dideli politiniai žaidimai, kurių taisyklės reikia perprasti ir įsisavinti. Dabar kaip tik patogus momentas tas problemai iškelti ir aktualizuoti, nes svarstomas naujas 2014–2020 m. ES biudžetas, o siūlomos priemonės turi būti skirtos padėti įgyvendinti strategijos „Europa 2020“ tikslus. Visai realu mums rūpimą programą, skirtą ES mažų tautų kalbų technologijoms diegti, pasiūlyti svarstyti.

Bus svarstoma „Horizon 2020“ – bendroji programa tyrimams ir inovacijoms 2014–2020 m. Pagaliau yra „Connecting Europe Facility“ fondo lėšos bendrai Europos infrastruktūrai gerinti, finansškai silpnesnių šalių projektams įgyvendinti. Šių programų ribose bendromis pastangomis galima pasiekti sustiprinto ES dėmesio būtent mūsų kalboms. Suprantama, ir kitų mažesnių ES valstybių panašius sunkumus patiriančioms kalboms.

ML. Kol baltai išsijudina, Europos traukinys dažnai jau būna nuvažiuavęs toli į priekį. 2013-iejį metai ant nosies, o 2014–2020 m. ES biudžetas bus svarstomas, ko gero, 2013 m. pavasarį.

■ Nukelta | 12 p.

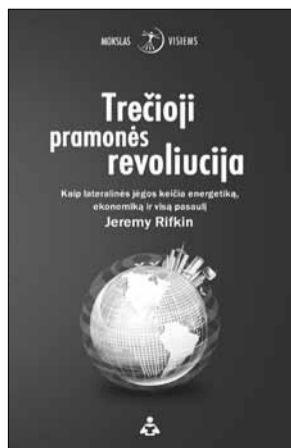
NAUJA MOKSLO POPULIARINIMO KNYGŲ SERIJA – NE TIK MOKSLININKAMS

Šių metų Lietuvos mokslų akademijos šv. Kalėdų dovana visiems Lietuvos mokslininkams – pirmoji mokslo populiarinimo serijos knyga „Trečioji pramonės revoliucija“. Vos vieno tūkstančio egzempliorių tiražu leidžiamą knygą visi besidomintys galės atsisiųsti elektroniniu formatu iš Lietuvos mokslų akademijos interneto svetainės www.lma.lt.

Kaip sakė Lietuvos mokslų akademijos vyr. specialistas ryšiams su visuomene dr. Rolandas Maskoliūnas, šiuolaikinis mokslo populiarinimas pasižymi formų ir metodų įvairove. Naudojamos įvairios žiniasklaidos priemonės, auga interaktyvumo reikšmė, nuo tradicinių formų (paskaitų) pereinama prie interaktyvių (eksperimentai laboratorijoje, ekskursijos, konkursai, žaidimai). Siekiama sudominti lankytojus, sužadinti jų smalsumą, akivaizdžiai parodyti, kaip veikia mokslas ir su kokiais problemomis susiduria mokslininkai. Todėl pradedama mokslo populiarinimo knygų serija ne tiek svarbi savo spausdintine forma, kiek galimybė visiems knygas gauti ir skaityti elektroninėmis priemonėmis.

Lietuvos mokslų akademija – pagrindinė valstybės institucija, vykdanči mokslo populiarinimo veiklą. Vykdydama vieną pagrindinių savo misijų visuomenei, šalies mokslo visuomenei ir mokslu besidomintiems akademija išleis net 12 garsiausių pasaulio autorių knygų.

Akademijos atrinktų ekspertų grupė sudarė pasaulyje garsiausių

„Trečioji pramonės revoliucija“ – pirmoji mokslo populiarinimo serijos knyga

mokslo populiarinimo knygų sąrašą Lietuvai, iš kurio ir bus leidžiamos knygos lietuvių kalba, tai numatoma padaryti per ateinančius pora metų. Po tūkstantį egzempliorių bus išleista popieriniu formatu ir dalinama mokslo įstaigoms bei bibliotekoms, o visi besidomintys galės atsisiųsti knygą iš Lietuvos mokslų akademijos interneto svetainės, kur visos knygos bus skelbiamos elektroniniu PDF formatu.

Pirmoji knyga – apie naują pasaulį ir jo pramonę

Pirmojoje tūkstančio egzempliorių tiražu išleidžiamoje „Trečiojoje pramonės revoliucijoje“ Džeremis Rifkinas (Jeremy Rifkin) pateikia išsamų, realistinį ir techniškai pagrįstą modelį, kaip pertvarkyti pasaulinės energetikos sistemą. Anot autoriaus, energijos liberalizavimas skatins labiau tarpusavyje susijusią ekonominę veiklą ir platesnius komercinius mainus, sukurs glaudesnius tarpusavyje santykius bei užtikrins subalansuotą ir saugią Žemės ekosistemos ateitį.

Projektas „Nacionalinės mokslo populiarinimo priemonių sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas“ finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis ir yra įtrauktas į LR Švietimo ir mokslo ministerijai skirtą biudžeto asignavimą. Priemonė „Žinių apie mokslą ir technologijas gilinimas ir sklaida tarp mokinių ir jaunimo bei lyčių lygybės moksle skatinimas“ įgyvendinama pagal 2007–2013 m. Žmo-giškųjų išteklių plėtros veiksmų programos prioritetą „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“.

Apie „Mokslo Lietuvą“ Tauragėje

Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešojoje bibliotekoje organizuojami įvairūs renginiai, į susitikimus su tauragiškiais kviečiami įdomūs žmonės.

Lapkričio 9 d. į renginį bibliotekoje atvyko laikraščio „Mokslo Lietuva“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro vyresnysis mokslinis redaktorius dr. Algirdas Matulevičius, VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis, Tauragės rajono savivaldybės mero pavaduotojas Silverijus Statkus, kultūros ir sporto skyriaus vedėja Danutė Naujokienė.

Skaityklos vedėja Meilė Parnauskienė pristatė svečius ir padėjo už atvykimą.

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas papasakojo apie laikraštį, kuriam vadovauja 15 metų, jo darbo stilių. Nuo 1989 m. laikraštis leidžiamas du kartus per mėnesį. Tai Sąjūdžio bangos pakylėtas leidinys, atsispindintis Sąjūdžio idėjas, buvo suformuota laikraščio koncepcija. Leidinys nėra nei cenzuruojamas, nei veikiamas politikų.

Tai solidus, rimtas leidinys. Norint tokiu leidiniu išlikti, kaip sakė redaktorius, reikia pasišventimo, įdėti daug pastangų. Laikraštis išgyvena iš projektams teikiamų lėšų, paremia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Leidinį prenumeruoja 400 prenumeratorių, tiražas 550 egzempliorių, todėl vien iš prenumeratos išgyventi neįmanoma. Lėšų stygių kompensuoja kiti dalykai, žmogiškasis faktorius, bendravimas su įdomiomis asmenybėmis.

Renginyje pristatyta „Mokslo Lietuvos“ publikacijų tematika. Renginio dalyviai galėjo įsitikinti jos įvairumu, nes visi norintys gavo po keletą laikraščio numerių. Čia rašoma apie Lietuvą, įvairiai jos sritis, mokslą ir kultūrą ir tai, kas svarbu žmogui.

„Mokslo Lietuvos“ vyr. redaktorius Gediminas Zemlickas, Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis, Tauragės krašto muziejaus skyriaus vedėjas Vytautas Mažeika, Tauragės savivaldybės kultūros ir sporto skyriaus vedėja Danutė Naujokienė, Uljanovo vidurinės m-klos mokytoja Emilija Algaudė Bukontienė, dr. Algirdas Matulevičius po renginio

Vyriausiasis redaktorius padėkojo Tauragės rajono savivaldybės B. Baltarušaitytės bibliotekai už renginio organizavimą ir prenumeruojamą „Mokslo Lietuvą“. Jeigu žmonės atėjo į susitikimą, vadinasi laikraštis yra įdomus.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro (iki 2010 m. – instituto) vyresnysis mokslinis redaktorius istorikas daktaras žurnalistų sąjungos narys Algirdas Matulevičius sakė, kad laikraštis „Mokslo Lietuva“ – geras traukos centras, šviesulys, dvasios atgaiva, nes įdomiai rašo ir pats vyriausiasis redaktorius. Dr. A. Matulevičius enciklopedininku dirba 40 metų. Sovietiniais laikais jis pirmasis pradėjo tyrinėti Mažąją Lietuvą, parašė apie ją knygą, daug studijų ir straipsnių apie šį kraštą ir įžymius kultūros, visuomenės veikėjus.

A. Matulevičius kalbėjo apie lei-

dinys spausdinamą medžiagą, aptarė paskutiniojo numerio tematiką. Jame atsispindi gamta, istorija, literatūra, kultūra, mokslinės temos, žmonių gyvenimai. Istorikas pasidžiaugė, kad „Mokslo Lietuvoje“ nemažai rašoma apie Mažąją Lietuvą, tragišką prūsų gentį, baltus. Laikraštyje buvo straipsnis ir apie K. Donelaičiui skirtą renginį Tauragės bibliotekoje. Jame dalyvavo Tolminkiemio memorialo autorius Napoleys Kitkauskas, Kaliningrado rašytojų organizacijos pirmininkas Borisas Bartfeldas, gimęs ir augęs Karaliaučiaus krašte, parašęs knygą „Prūsa. Rusiškai lietuviškas motyvas“. Šiame renginyje dalyvavo rašytojas Olegas Gluškinas, parašęs apybraižų apie įžymius Rusijos žmones, kurių veikla susijusi su Rytų Prūsija, Jemeljanas Jemeljanovas, nuspelnęs Rusijos mokslo veikėjas, geolo-

gijos mokslų daktaras akademikas profesorius, parašęs 20 knygų, daugiau kaip 400 mokslinių darbų. Šie Kaliningrado rašytojai, kaip ir kiti krašto inteligentai, daug prisidėjo prie Tolminkiemio muziejaus išsaugojimo.

K. Donelaičiui skirtą renginį pavaršį Kaune organizavo Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas S. Šamborskis, jame dalyvavo svečiai iš Kaliningrado. Apie tai taip pat rašyta „Mokslo Lietuvoje“.

A. Matulevičius teigė, kad laikraštyje esama tokių dalykų, kurių nerasi jokiam vadovėlyje, rašoma apie taurius žmones, daug nuveikusius Lietuvoje ir užsienyje.

Pats redaktorius važinėja į susitikimus su kamera rankose, svarbiausias dėmesys leidinyje skiriamas Lietuvai, savo žemei, todėl šis laikraštis yra dva-

singas, maloniai skaitomas, skiepijantis pagarbą ir meilę savo tautai, pasidžiavimą garbingais žmonėmis.

A. Matulevičius pasidžiaugė, kad jau ketvirtą kartą atvyksta į Tauragės bibliotekoje organizuojamą renginį. Istorikas kalbėjo apie Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro išleistą keturių tomų „Mažosios Lietuvos enciklopediją“, „Visuotinę lietuvių enciklopediją“ (išėjo 21 tomas) ir enciklopedijos „Lietuva“ tritomį.

VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis pasidžiaugė, kad pavyko svečius iš Vilniaus atvežti į Tauragę, kalbėjo, kaip 1988–1989 m. kūrė Karaliaučiaus lietuvių bendruomenę, Sąjūdžio laikais pasitarnavo spauda, nes jis leido laikraštį „Lietuviškas prielaiskas“, kaip subūrė 4 tūkst. Karaliaučiaus krašto lietuvių, steigė lietuviškas bendrijas. S. Šamborskis padėjo „Mokslo Lietuvos“ redaktoriui žodžiais: „Ačiū, kad esate, kad šviečiate Lietuvą“.

Tauragės rajono savivaldybės mero pavaduotojas Silverijus Statkus padėjo svečiams už apsilankymą, už įdomius pasisakymus ir įteikė jiems šiais metais išleistą knygą apie Tauragę.

Kitą dieną svečiai susipažino su Taurage, pabuvojo prie V. Kudirkos, V. Putvinskio paminklų, apžiūrėjo Tauragės pilies ansamblį, paštą, evangelikų liuteronų M. Mažvydo bažnyčią, nuvyko į Požerūnus prie senojo ir naujojo paminklo, kur 1812 m. gruodžio 31 d. Prūsijos kariuomenės generolas Johanas Jorkas fon Vartenbergas ir Rusijos kariuomenės generolas Ivanas Dibičius pasirašė konvencijos aktą dėl karinių veiksmų nutraukimo. Gruodžio 28-ąją Tauragė ruošiasi iškilmingai pažymėti 200-ąsias konvencijos metines.

Emilija Algaudė Bukontienė
Uljanovo (Karaliaučiaus sritis)
vidurinės mokyklos mokytoja

AR IŠTVERS LEDYNMETŲ MAŽŲ TAUTŲ KALBOS?

■ Atkelta iš 11 p.

A. Vasiljevas. Todėl ši Vilniaus konferencija ir rengiama. Panaši konferencija Rygoje vyko kiek anksčiau, o lapkričio 30 d. vyko Zagrebe. Šiose konferencijose ir rengiame pasiūlymus būsimums karštomis diskusijoms Briuselyje, bet visų pirma mums reikia patiems susitelkti, o paskui vieningu balsu prabilti iš aukščiau ES tribūnų.

Ar neveluojame? Nesu ES pareigūnas ar valdininkas, tad man sunku vertinti, bet nieko nedarydami juo labiau nieko nelaimėsime. Man žinoma, kad Europos Komisijoje yra politikų, kurie palaiko mažų tautų kalbų problemų spendimą.

ML. Šiandienos konferencijoje ne iš vieno kalbėtojo lūpų išsprūdo tokie pasakymai kaip „pavojai mažų tautų kalboms“, bet žodis „globalizmas“ nebuvo ištartas. Kaip Jums atrodo, kur didžiausi pavojai mūsų kalboms (mintyje turiu mažų tautų kalbas) gresia – iš išorės, o gal glūdi mūmose pačiuose? Tai didžiulė emigracija iš Baltijos šalių, mažas gimstamumas ir didesnis mirtingumas, lyginant su kitomis ES šalimis. Prie tų vidinių pavojų priskirčiau ir nepakankamą gimtosios kalbos autoritetą mūsų visuomenėse, bent jau nemažoje dalyje gyventojų. Taigi kur tuos pavojus matote Jūs?

A. Vasiljevas. Man atrodo, kad informacinės technologijos labai stiprus įrankis, visa gudrybė jį protingai panaudoti. Jeigu dėsime ar išvis nie-

ko nedarysime rankas sudėję, tai šis naujas pasaulis, kuris randasi tiesiog mūsų akyse, paprasčiausiai išstums mus į gyvenimo pašalius. Globalizacijos tendencijos, mažų ir didelių kalbų konkurencija veikia ne mūsų naudai. Nieko neveikdami, deldami mes tik stipriname savo didžiųjų konkurentų galias.

Kita vertus, tas informacinių technologijų galimybes juk galime panaudoti ir savo kalbų labui. Tam privalome savąsias kalbas įtvirtinti internetinėje erdvėje, skaitmenizuoti savo raštijos ir kultūros turtus, „apmokyti“ kompiuterius savųjų kalbų, sukurti patogias ir gerai veikiančias automatinio vertimo programas, kad mūsų įvairaus amžiaus kompiuterių naudotojai suprastų, kas

skelbiama internetinėje erdvėje kitomis kalbomis. Labai svarbu ne tik mums patiems suprasti, bet kad ir lietuvių, latvių raštijos spausdinto žodžio turinys būtų prieinamas kitų tautų žmonėms, kuriems tai įdomu ir rūpi.

Visa tai privalome patys įgyvendinti, nes savaime nepasidarys ir už

mus niekas kitas nepadarys, net ir nepasirūpins, kad būtų padaryta. Mums patiems rūpi, todėl mes patys ir turime padaryti.

Bus daugiau

Kalbėjosi **Gediminas Zemlickas**

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

kviečiame prenumeruoti „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose ir internetu 2013-iesiems metams: mokslo visuomenės informacija Jus pasieks greičiau ir operatyviau negu laukiant internetinio laikraščio varianto.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. – 9,19 Lt, 3 mėn. – 27,55 Lt, 6 mėn. – 55,08 Lt, 11 mėn. – 100,98 Lt.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://moksloplus.lt/mokslo-lietuva>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://moksloplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.